

Hinder och förutsättningar

Perspektiv på våldsutsatta kvinnors skyddsbehov

Av Elin Gustavsson

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Masteruppsats (SOAM21)
VT -15

Handledare: Lupita Svensson

Examinator: Katarina
Jacobsson, Malin Arvidson

ABSTRACT

Author: Elin Gustavsson

Title: Obstacles and prerequisites. A study about abused women's need for protection.

Supervisor: Lupita Svensson

Assessor: Katarina Jacobsson, Malin Arvidson

The aim of this study is to explore discrepancies and dissonances in the protection for abused women.

The study is conducted through analysis of six regulatory documents, four autobiographies and four group interviews with professionals within public sector and women's shelters.

By using a system based theory, the study shows that there are several obstacles and prerequisites that influence the protection for abused women. For example, how the professional treat the abused woman shows importance for her perception of the help perceived. Also, a "security thinking" for both staff and women is a prerequisite for giving protection as this might hinder the abuser from finding the woman. At the same time, the study highlight certain obstacles in society's protection for abused women, for example the legal system which rather focus on physical violence than the effects of psychological violence.

Key words: protection, abused women, group interviews, text analysis, professionals

Förord

Våld i nära relationer är ett område inom det sociala arbetet som de flesta yrkesverksamma kommer att stöta på någon gång under sitt yrkesliv, oavsett var man har sin arbetsplats. Brukare och klienter som antingen utsätts för våld i nära relationer, som utsätter någon annan för våld i nära relationer eller som bevittnar våld i nära relationer kan förekomma oavsett om man arbetar inom exempelvis försörjningsstöd, med familjerådgivning, eller inom kriminalvården. Intresset för våld i nära relationer väcktes då jag på socionomutbildningen praktiserade vid ett skyddat boende för våldsutsatta kvinnor. När jag skulle välja uppsatsämne ville jag fördjupa mina kunskaper om samhällets insatser för våldsutsatta kvinnor.

Jag vill rikta ett stort tack till alla som deltagit i gruppintervjuerna! Tack för att ni delade med er av era erfarenheter och bjöd på intressanta diskussioner och tankar. Utan er medverkan hade inte denna studie varit genomförbar.

Ett stort tack även till min handledare Lupita Svensson för all hjälp, positiva tillrop alla värdefulla diskussioner och kommentarer längs vägen.

Ett sista tack till nära och kära för stöttning och uppbackning, diskussioner och korrekturläsning. Tack!

Stockholm, 2015-05-31

Elin Gustavsson

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Problemformulering	3
1.2	Forskningsintresse	4
1.3	Syfte och frågeställningar	5
1.3.1	Avgränsning	5
1.3.2	Disposition	5
2	Orientering av kunskapsläge	6
2.1	Samhällets arbete för våldsutsatta kvinnor	6
2.2	Förebyggande arbete	8
2.3	Att leva under skydd	8
2.4	Upplevelsen av att få råd och stöd	10
2.5	Sammanfattning av kunskapsläget	13
3	Metod	14
3.1	Vetenskaplig tillförlitlighet	14
3.2	Juridisk textanalys av styrdokument	15
3.2.1	Juridisk textanalys som metod	15
3.2.2	Val av material	15
3.2.3	Praktiskt genomförande	16
3.2.4	Fördelar respektive nackdelar med juridisk textanalys	16
3.3	Textanalys av självbiografier	17
3.3.1	Kvalitativ textanalys som metod	17
3.3.2	Val av material	17
3.3.3	Praktiskt genomförande	19
3.3.4	Fördelar respektive nackdelar med kvalitativ textanalys	20
3.4	Gruppintervjuer med yrkesverksamma	20
3.4.1	Gruppintervjuer som metod	21
3.4.2	Urval	22
3.4.3	Praktiskt genomförande	23
3.4.4	Rollen som moderator	24
3.4.5	Fördelar respektive nackdelar med gruppintervjuer	24

3.5	Etiska reflektioner.....	25
4	Teoretiska utgångspunkter	28
4.1	Systemteori.....	28
4.1.1	Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori.....	28
4.1.2	Min tillämpning och utveckling av Bronfenbrenner.....	30
4.2	Handlingsutrymme	31
4.3	Normer, attityder och värderingar	33
4.4	Sammanfattning av teoretiska utgångspunkter	34
5	Analys.....	35
5.1	Individnivå	35
5.1.1	Våldsutsatta kvinnors egen delaktighet i att skydda sig själva.....	36
5.1.2	De informella nätverkens betydelse för våldsutsatta kvinnor	37
5.1.3	Professionella aktörers delaktighet i att skydda våldsutsatta.....	38
5.1.4	Professionellas förmåga att upptäcka utsatthet	39
5.1.5	Vikten av professionellas förmåga att skapa förtroende	40
5.2	Lokalsamhällets inverkan på skydd	41
5.2.1	Information som ett sätt att skapa skydd	42
5.2.2	Betydelsen av samarbete mellan aktörer.....	43
5.3	Samhällsnivå.....	46
5.3.1	Resurser påverkar skyddet	46
5.3.2	Kortsiktig finansiering är ett hinder för skydd.....	47
5.3.3	Bostadsbrist får kvinnan att återvända hem	48
5.4	Strukturell nivå	48
5.4.1	Politiska mandat bygger förutsättningar.....	49
5.4.2	Normer och värderingar skapar föreställningar om våld	49
5.4.3	När rättssystemet blir ett hinder för skydd.....	51
6	Avslutande diskussion.....	54
	Referenser	57
	Bilaga 1. Informationsblad angående studien.....	61
	Bilaga 2. Intervjuguide avseende fokusgrupper	62
	Bilaga 3. Exempel på kodning av självbiografier	63

1 Inledning

Våld i nära relationer är ett komplext samhälls- och folkhälsoproblem som får svåra konsekvenser både för den våldsutsatta individen och för samhället i stort (SOU 2014:49). Det är något som förekommer i alla typer av relationer, såväl samkönade som i heterosexuella relationer. Våld i nära relationer kan innebära att våld utövas mellan syskon, från en förälder mot ett barn, från ett barn mot en förälder eller genom andra familjekonstellationer. Den nära relationen mellan våldsutsatt och våldsutövare är central och på grund av den våldsutsattas starka emotionella känslor för våldsutövaren, kan möjligheten att lämna relationen och bryta upp försvåras (Nationellt Centrum för Kvinnofrid, 2015a). Våld i nära relationer finns i alla samhällsklasser, inom alla yrkeskategorier och utbildningsnivåer (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001). Även om våld i nära relationer inkluderar alla sorters nära relationer, är det oftast mäns våld mot kvinnor som diskuteras. Detta då den vanligaste formen av våld i nära relation är den mellan en man och en kvinna som har eller har haft en relation med varandra (Nationellt Centrum för Kvinnofrid, 2015a; WHO & PAHO, 2012). Män drabbas oftare av våld än kvinnor men huvudsakligen av andra män, medan kvinnor framförallt utsätts för våld i sina hem (Eliasson & Ellgrim, 2006). Varje år dödas cirka 17 kvinnor av en man som hon har eller har haft en nära relation till (Rying, 2007) och våldet förklaras som grävst eller farligast i samband med en separation (Ekbrand, 2006; Eliasson & Ellgrim, 2006).

WHO (2013) slår fast att våld mot kvinnor i nära relationer är ett globalt problem och en faktor till mental ohälsa bland kvinnor runt om i världen. 1993 fastslog FN *Declaration on the Elimination on Violence against Women* där det betonades att våld mot kvinnor är en kränkning av de mänskliga rättigheterna (United Nations General Assembly, 1993). Våld mot kvinnor definieras där som följande:

“any act of gender-based violence that results in, or is likely to result in, physical, sexual or psychological harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or in private life” (United Nations General Assembly, 1993, artikel 1).

Våld i nära relationer sågs länge som ett privat problem som skulle hållas och lösas inom familjen. Idag har synen på våld i nära relationer dock övergått till att förstås som ett samhällsproblem (Hydén, 1995; Hydén, 2002; Steen, 2003; Burcar, 2008). Vid en historisk tillbakablick har mannen

haft det övergripande ansvaret för hushållet (husbondevælde), vilket innebar att han, enligt lag, hade rätt att bruka husaga då det var mannen som bestämde både över sin hustru, sina barn och eventuella tjänstefolk (Eliasson & Ellgrim, 2006). 1734 kom en lagändring som innebar ett förbud för mannen att bruka så pass grovt våld mot sin hustru att hon avled eller fick allvarliga skador men det var inte förrän 1864 som husagan avskaffades i sin helhet (Eliasson & Ellgrim, 2006). År 1965 blev Sverige det första landet i världen att införa en lag som innebar att det numera är förbjudet att våldta inom äktenskapet och 1982 hamnade kvinnomisshandel under allmänt åtal. Det innebär att en åklagare kan åtala mannen även om kvinnan inte polisanmäler honom (Eliasson & Ellgrim, 2006).

På 1990-talet kom ny lagstiftning avseende mäns våld mot kvinnor som grundades i betänkandet Kvinnofrid (SOU 1995:60; Eliasson & Ellgrim, 2006). Kvinnofridsbetänkandet betonade bland annat att fokuseringen på framförallt fysiskt våld var alltför snävt och att det inte gick att förstå den verkliga situationen endast baserat på den våldsutsattes blåmärken. Kvinnofridsbetänkandet belyste också dimensioner gällande uppbrottsprocessen, varför kvinnor som upplever våld inte lämnar våldsutövaren omgående, men också varför en del våldsutsatta väljer att återvända till den som utövat våld. Kvinnofridsbetänkandet ledde i sin tur till det som kom att kallas Kvinnofridsreformen där bland annat skärpt lagstiftning ingick (Eliasson & Ellgrim, 2006). Ett exempel är att grov kvinnofridskränkning infördes som ett brott i 4 kap. 4 a § Brottsbalken.

Frivilligorganisationer och ideella kvinnojourer var en starkt bidragande faktor till att mäns våld mot kvinnor började ses som ett problem och kvinnorörelsen bidrog på 1970-talet till att mäns våld mot kvinnor fick ökad uppmärksamhet (Burcar, 2008; Bender & Holmberg, 2001). På slutet av 1970-talet grundades de första svenska kvinnojourerna, Alla kvinnors hus i Stockholm och Kvinnohuset i Göteborg som ”en reaktion på samhällets oförmåga att ge skydd åt utsatta kvinnor” (Burcar, 2008, s. 13). Idag finns det två förbund som samlar landets alla kvinnojourer, Unizon¹ och Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS). Totalt samlar de båda kvinnojoursförbunden cirka 180 ideella kvinnojourer runt om i Sverige (Nationellt Centrum för Kvinnofrid 2015b).

¹ Tidigare Sveriges Kvinno- & Tjejjourers Riksförbund

1.1 Problemformulering

Hur många kvinnor som utsätts för våld av en närstående är svårt att avgöra, forskare menar att det finns ett stort mörkertal (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001). *Slagen Dam* (Lundgren et al 2001) var den första omfångsundersökningen som studerade mäns våld mot kvinnor i Sverige. Av 10 000 slumpmässigt utvalda kvinnor valde 7 000 personer att svara på frågor om olika typer av våld från män, till exempel tidigare och dåvarande partners men även män som för kvinnorna var okända. Studien visade att mäns våld mot kvinnor generellt var omfattande då nästan varannan kvinna varit utsatt för våld av män efter sin 15-årsdag (Lundgren et al 2001). Avseende våld i nära relationer² visade studien att 35 % av de deltagande kvinnorna någon gång upplevt antingen våld eller hot från en tidigare partner samtidigt som 11 % av de undersökta kvinnorna var utsatta för våld från den partner som de hade under tiden som studien genomfördes (Lundgren et al 2001). I en rapport från Brottsförebyggande rådet (Frenzel, 2014) framgick det att under år 2012 utsattes kvinnor respektive män för brott av en närstående i ungefär lika stor utsträckning, även om kvinnorna var överrepresenterade. Framförallt belystes att kvinnor som utsätts för våld i nära relationer utsätts för ett grövre våld än motsvarande män och att kvinnorna i högre grad har behov av stöd och hjälpinsatser (Frenzel, 2014). Rapporten visar att 29,1 % av de grovt misshandlade kvinnorna, jämfört med 2,4 % av de grovt misshandlade männen, behövde uppsöka någon form av sjukvård, till exempel läkare, tandläkare, eller sjuksköterska (Frenzel, 2014). Rapporten visar också att kvinnor i högre utsträckning är utsatta för återkommande våld, både när det gäller psykiskt och fysiskt våld (Frenzel, 2014).

Våld i nära relationer får konsekvenser både för den enskilda individen och för samhället i stort (Häger Glenngård, Steen Carlsson & Berglund, 2011). Våldsutsattas hälsa drabbas på flera sätt av våldet. Förutom fysiska skador rapporteras att många kvinnor drabbas av magbesvär, kronisk smärta, ångest, posttraumatiskt stressyndrom, depression etc. (Campbell, 2002; Berglund, 2011). Våldet kan även innebära att kvinnors livssituation förändras i form av missbruk och arbetslöshet (Berglund, 2011). Våldet innebär även stora kostnader för samhället, varje år beräknas våld i nära relationer kosta samhället ungefär 3 miljarder kronor (Socialstyrelsen, 2006). Eliasson (2003, s. 30) påpekar att våldet från en närstående inte kan jämföras med våldet från en okänd utövare då det är ”mer traumatiserande och sätter djupare emotionella spår” att bli utsatt för våld från till

² Lundgren et al (2001) använder definitionen våld inom sexuella relationer

exempel en partner. Eliasson förklarar varför det är särskilt traumatiserande att bli utsatt för våld av en närstående på följande sätt:

”En kvinnas känsla av trygghet och säkerhet har rubbats allvarligt när hon utsätts för övergrepp i sitt eget hem av en person som varit ett centrum och en trygghet i livet för henne. Det rör sig inte bara om en kriminell handling, det är också ett förtroendebrott jämförbart med när en vuxen förgriper sig på ett barn i sin närhet. Barn litar på att vuxna, i synnerhet deras föräldrar, ska skydda och hjälpa dem. En kvinna som lever med en man hon älskar har ingen beredskap att förvänta sig annat än respekt och kärlek, även om en och annan kris seglar upp ibland” (Eliasson, 2003, s. 30).

Trots att kunskapen om våld i nära relationer idag är utbredd, att vi förstår mäns våld mot kvinnor som ett folkhälsoproblem (Steen, 2003; SOU 2014:49), att vi idag ser det som ett gemensamt samhällsansvar snarare än ett privat problem, och trots den tydlighet som finns i lagen när det gäller kommunernas ansvar, menar Unizon (2015) att kvinnofridsarbetet inte är ett prioriterat område bland Sveriges kommuner och att det finns en brist på insatser både när det gäller utsatta, förövare och drabbade barn.

1.2 Forskningsintresse

Till en början upplevde jag att litteraturen och den allmänna debatten handlade om samhällets skydd för våldsutsatta kvinnor (se till exempel Eliasson, 2003; Unizon, 2015). När jag därefter började läsa offentliga dokument, uppfattade jag att de skyddsinsatser som finns snarare benämndes i termer av hjälp och stöd. Jag upplevde att det fanns en diskrepans och skillnad i skyddet för våldsutsatta kvinnor som var intressant att studera. Diskrepansen handlade om våldsutsatta kvinnors egna förväntningar och upplevelser av det skydd samhället erbjuder, men även det skydd som lagen och formella dokument säger att kvinnorna har rätt till. Däremellan finns de professionella som arbetar utefter lagar och riktlinjer för att leva upp till de behov som finns för att skydda kvinnorna. I samband med detta väcktes en rad frågor, hur ser samhällets skydd ut för våldsutsatta kvinnor? Går det att tala om ett skydd för våldsutsatta kvinnor? Vilket skydd framgår det av de offentliga dokumenten som yrkesverksamma följer att våldsutsatta kvinnor ska kunna få tillgång till? Vad säger de våldsutsatta kvinnorna själva, får de det skydd de behöver eller finns det brister? Finns det något annat skydd som de efterfrågar? Vad säger de som arbetar med målgruppen, upplever de att samhället skyddar kvinnorna och vad är skydd enligt dem? Vad påverkar det skydd som vi erbjuder våldsutsatta kvinnor? Med detta som utgångspunkt valde jag sedan att formulera syftet med min studie och val av metod.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka dissonanser och diskrepanser i skyddet för våldsutsatta kvinnor.

- Vilka förutsättningar och hinder hos individer påverkar skyddet för våldsutsatta kvinnor?
- Vilka förutsättningar och hinder från samhället påverkar skyddet för våldsutsatta kvinnor?
- Vilka förutsättningar och hinder på strukturell nivå påverkar skyddet för våldsutsatta kvinnor?

1.3.1 Avgränsning

Våld i nära relationer handlar inte uteslutande om mäns våld mot kvinnor utan förekommer i såväl samkönade som heterosexuella relationer. Våld i nära relationer kan innebära att en förälder utövar våld mot ett barn, en släkting utövar våld mot en annan släkting, ett barn utövar våld mot sin förälder etc. I denna studie fokuseras dock våld i nära relationer som riktas mot kvinnor från en närstående partner. Då majoriteten av den litteratur som finns på området behandlar mäns våld mot kvinnor har jag valt detta som fokus för den aktuella studien. Våld i nära relationer, och mäns våld mot kvinnor, beskrivs ofta i termer som familjevåld och kvinnomisshandel men jag kommer hädanefter att använda mig av formuleringarna våld i nära relationer eller mäns våld mot kvinnor. Jag kommer även att använda mig av benämningen våldsutsatta kvinnor samt våldsutövare.

1.3.2 Disposition

Efter det inledande kapitlet följer ett kapitel som kallas Orientering av kunskapsläge. Här redogörs för olika relevanta rapporter, studier och litteratur som bidrar med fördjupad kunskap och förståelse om våld i nära relationer. Därefter följer kapitlet Metod där jag redogör för mina metodologiska tillvägagångssätt samt redovisar mina etiska överväganden. Mina teoretiska utgångspunkter presenteras därefter i kapitel fyra. Här presenterar jag Bronfenbrenners utvecklingsökologi och hur jag valt att applicera den i min studie. Jag presenterar även begreppet handlingsutrymme samt diskuterar normer, värderingar och attityder. I kapitel fem finner läsaren min analys och slutligen, i kapitel sex, följer en avslutande diskussion och sammanfattning där jag mer fritt diskuterar mina egna tankar kring studiens resultat samt ger idéer till framtida utvecklingsmöjligheter.

2 Orientering av kunskapsläge

I detta avsnitt presenteras relevanta studier som kan skapa en bättre kunskapsgrund för den aktuella studien. Vid sökning efter relevant litteratur har olika kombinationer av sökord använts, exempel på sökord är *abused women, protection, Sweden, support, help, domestic violence*. Andra studiers referenslistor har i stor utsträckning använts för att finna aktuella studier, samt den kunskapsbas som Nationellt Centrum för Kvinnofrid tillhandahåller (Nationellt Centrum för Kvinnofrid, 2015c). Utöver olika studier har jag även valt att presentera material som inte är vetenskaplig forskning. Undersökningen av Unizon (2015) har jag presenterat då den kan bidra med viktig kunskap om kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor utifrån ett kvinnojourperspektiv. Jag har även valt att presentera Wallberg (2003) då denna bok används som läromedel och vänder sig till studenter och yrkesverksamma inom kvinnofridsfrågor.

Denna studie täcker en lucka inom forskningen gällande våldsutsatta kvinnor genom att tre olika materialtyper sammanförs för att skapa en förståelse för de hinder och förutsättningar som finns för att skydda våldsutsatta kvinnor. Genom att kombinera tre typer av materialval, dels analys av styrdokument för att ge en grund för det ansvar och förutsättningar samhället har gentemot kvinnorna, analys av självbiografier för att belysa våldsutsattas kvinnors egna berättelser och upplevelser av det skydd de fick av samhället, samt analys av gruppintervjuer med yrkesverksamma för att belysa deras erfarenheter och perspektiv på det skydd som faktiskt erbjuds kvinnorna breddar denna studie den kunskap som finns kring området.

2.1 Samhällets arbete för våldsutsatta kvinnor

I undersökningen *Kvinnofridsbarometern* (Unizon, 2015) har kommunernas arbete gällande våld i nära relationer undersökts. En enkät skickades ut till alla 290 kommuner där den som var högst ansvarig för kvinnofridsfrågor i den aktuella kommunen ombads svara. Av 290 kommuner svarade 202 kommuner på enkäten vilket innebär en svarsfrekvens på 70 %. Kvinnofridsbarometern visar att fyra av tio kommuner varken har gjort en kartläggning om förekomsten av våld i kommunen eller en analys av behovet av stöd och skydd. Unizon (2015) belyser att frånvaron av kartläggning och behovsanalys innebär att många av landets kommuner bryter mot Socialstyrelsens föreskrifter (2014:4). Det faktum att kommunerna inte gör behovsanalys skapar ytterligare problem i form av platsbrist på de skyddade boendena (Unizon, 2015). De skriver vidare att de kvinnojourer som är bundna till Unizon avvisade två av tre (minst 2133 stycken) våldsutsatta kvinnor bara under

2014 på grund av platsbrist. En behovsanalys, menar Unizon (2015), hade visat att bostadsbristen korrelerar med platsbrist på skyddade boenden då många våldsutsatta tvingas stanna på boendet i väntan på ett mer permanent boende. Rapporten beskriver vidare att våldsutsatta kvinnor som flytt från en våldsutövare och lämnat sina hem kan mötas av en lång väntan på ett eget permanent boende vilket kan innebära att det enda alternativet är att återvända till hemmet (Unizon, 2015). Det är, enligt Unizon (2015), viktigt att kommunerna har rutiner för att hjälpa våldsutsatta kvinnor till en permanent bostad. Undersökningen visar dock att tre av tio kommuner (25,9 %) inte erbjuder den våldsutsatta kvinnan stöd i att få en permanent bostad.

Flera av Sveriges kommuner vänder sig till ideella krafter när det gäller att erbjuda våldsutsatta kvinnor skydd och stöd (Unizon, 2015). 53 % av kommunerna vänder sig till ideella kvinnojourer för att kunna ge skyddat boende och 24 % kompletterar det ideella skyddade boendet med ett kommunalt skyddat boende. De ideella kvinnojourerna erbjuder också stödsamtal, både via telefon och chatt, men även strukturerade stödsamtal på plats (Unizon, 2015). Flera av kommunerna (62,4 %) som deltog i undersökningen, belyste kvinnojourernas stödverksamhet som viktig när det gäller den funktion kvinnojouren har i kommunen. Samtidigt är det stödverksamheten som får minst kommunalt stöd enligt Unizon (2015). Rapporten belyser också att majoriteten av kommunerna (65,1 %) ger kortsiktig finansiering, framförallt under en ettårsperiod, till de ideella kvinnojourerna. Endast 19,8 % av kommunerna uppger att de ger finansiering över två eller tre år. Trots att en majoritet av landets kommuner förlitar sig på ideella krafter när det gäller till exempel skyddat boende menar Unizon (2015) att det kortsiktiga ekonomiska stödet är utformat på så sätt att verksamheten inte kan garanteras. Att finansieringen ges över en ettårsperiod innebär en osäkerhet för de ideella kvinnojourerna och försvårar arbetet med att ha en långsiktig planering (Unizon, 2015).

Samtidigt som det enligt lag är socialtjänsten som har ansvar för våldsutsatta kvinnors stöd har denna kritiserats för att inte se våld i nära relationer som ett problem och att skulden har lagts på kvinnan (Ekström, 2014). Ekström (2014) har genom intervjuer med sex våldsutsatta kvinnor lyft deras erfarenheter av socialtjänstens stöd i samband med rättsprocessen och framförallt vid polisutredningar. Studien belyser att kvinnorna är i behov av stöd i samband med rättsprocessen. Att kunna få svar på sina frågor beskriver en av kvinnorna som ovärderligt medan andra beskrev vikten av att få information om hur en rättegång sker och vad som händer vid en polisundersökning

(Ekström, 2014). Flera av kvinnorna beskrev också att det var viktigt att det fanns någon på plats under till exempel rättegången. Genom sin närvaro gav den personen dem tillräcklig bekräftelse för att orka och kunna besvara frågor. Studien visar även att kvinnornas inställning till och tidigare erfarenheter av socialtjänsten kan vara ett hinder för dem i hjälpsökandet eller i kontakten med socialtjänsten (Ekström, 2014).

2.2 Förebyggande arbete

I en studie av Jakobsson, von Borgstede, Krantz och Spak (2013) genomfördes fokusgrupper med politiker, socialarbetare, hälso- och sjukvårdspersonal samt poliser för att undersöka deras uppfattningar avseende möjligheter och hinder för att förebygga våld i nära relationer. Resultaten visar att förskolor, skolor, idrottsföreningar, arbetsplatser och media sågs som möjliga platser för förebyggande arbete. Varierande förebyggande åtgärder beskrevs men framförallt lyftes vikten av att arbeta med normer i samhället samt att utveckla det sociala stödsystemet (Jakobsson et al, 2013). Den viktigaste strategin för att förebygga våld i nära relationer beskrevs vara politiska beslut som bidrar till en förändring av samhällsnormerna gällande våld i nära relationer. Studien betonade även vikten av att arbeta med normer genom diskussioner i skolan och på arbetsplatser. Att alltid visa civilt mod som ett sätt att visa ens ståndpunkt gällande våld i nära relationer tillskrevs också vikt (Jakobsson et al, 2013). Fokusgruppsdeltagarna beskrev att det sociala stödsystemet behövde förändras, till exempel genom samarbete mellan olika aktörer men också genom ökat ekonomiskt stöd till boenden för våldsutsatta. Ökade resurser för att kunna arbeta förebyggande långsiktigt betonades också (Jakobsson et al, 2013). Deltagarna identifierade även olika hinder gällande arbetet med våld i nära relationer. Att både våldsutsatt och våldsutövare skäms och inte pratar om våldet beskrevs som en anledning till att våld i nära relationer inte får så stort utrymme i samhället. Ytterligare hinder som diskuterades var bland annat könsskillnader, massmedias inflytande och bristande resurser. Dessutom beskrev deltagarna att professionellas och beslutsfattares brist på kunskap och engagemang verkar som hinder (Jakobsson et al, 2013).

2.3 Att leva under skydd

Weinehall och Jonsson (2009) har intervjuat 23 kvinnor som alla lever med någon form av skyddsåtgärd från samhället. Dessa skyddsåtgärder förklaras i artikeln vara besöksförbud eller

skyddade personuppgifter³ (Weinehall & Jonsson, 2009). Författarna skriver vidare att artikeln ämnar besvara ett par frågor; vilka hinder skapar skyddet i kvinnans dagliga liv? Hur säker kan en kvinna vara utifrån det skydd samhället har att erbjuda? Vilka ändringar behövs för att förbättra skyddet för kvinnorna som gömmer sig? (Weinehall & Jonsson, 2009, s. 419, min översättning). Kvinnorna beskriver hur de lever under hot från män som har ett stort kontrollbehov och som kan gå så långt som att döda kvinnan för att behålla kontrollen över henne. En person som behöver skydd får ge upp både sin familj och sina vänner för att bosätta sig på en ny plats, hon kan behöva leva under ett annat namn, få all sin post via Skatteverket, kan bara använda kontanter, hon kan inte teckna ett hyresavtal eller elavtal själv och hon kan inte äga någon bil (Weinehall & Jonsson, 2009). Den våldsutsatta kvinnans liv begränsas således direkt av samhällets skydd. Kvinnorna beskriver också hur livet under skydd innebär att hon aldrig kan känna sig säker i offentliga miljöer och hon kan aldrig berätta för andra människor var hon kommer ifrån etc. (Weinehall & Jonsson, 2009). Detta leder till ökad isolering och ensamhet och är förödande för kvinnorna. Att inte ha makt och kontroll över sitt egna liv utan tvingas bryta upp från sitt sociala nätverk och leva under ständig rädsla liknas vid psykologisk tortyr (Weinehall & Jonsson, 2009). Artikeln belyser vidare att kvinnorna kan få problem att få tillgång till olika bidrag och försäkringar då myndigheter kräver en postadress. Dessutom kan deras utgifter bli högre då posten försenas vilket kan leda till extra avgifter (Weinehall & Jonsson, 2009). Flera av kvinnorna i studien beskriver att de vill arbeta och bidra till samhället men att det är svårt att behålla ett jobb på grund av den psykiska pressen. Att arbeta kräver också att arbetsgivaren är medveten om hur skyddade personuppgifter ska hanteras, något som inte alla gör (Weinehall & Jonsson 2009). Författarna skriver vidare att detta påverkar kvinnans framtid då hon utan jobb går miste om pensionen (Weinehall & Jonsson, 2009). Kvinnorna beskriver också tillfällena då samhällets skydd brister. Det största hotet mot att hålla kvinnorna skyddade beskrivs vara när skyddade personuppgifter läcker ut, till exempel när posten, hälso- och sjukvårdspersonal, försäkringsbolag, socialtjänst, skatteverket, bibliotek och rättssystemet av olika anledningar ger ut uppgifterna (Weinehall & Jonsson, 2009). Kvinnorna beskriver också hur besöksförbud innebär att skyddet fallerar då mannen måste informeras om vilken adress förbudet gäller, något som innebär stora risker för en kvinna som även har skyddade personuppgifter (Weinehall & Jonsson, 2009).

³ Skyddade personuppgifter innebär i detta fall sekretessmarkering, kvarskrivning och fingerade personuppgifter (Skatteverket, 2014).

2.4 Upplevelsen av att få råd och stöd

Elman och Eduards (1991) studerade våldsutsatta kvinnors egna upplevelser och erfarenheter av stöd och hjälp från samhället. Studien genomfördes genom enkäter som skickades ut till kvinnojourer runt om i landet. Enkäten besvarades av 82 kvinnor⁴ (Elman & Eduards, 1991). Studien visade att majoriteten av de våldsutsatta hade kontaktat polisen när de behövde hjälp då denna aktör upplevdes som lättast tillgänglig vid en krissituation (Elman & Eduards, 1991). Samtidigt beskrev flera kvinnor att polisen gav otillräckligt stöd, trivialiserade skadorna och misstroddes deras berättelser (Elman & Eduards, 1991). 62 % av kvinnorna uppgav också att de hade kontaktat socialarbetare för hjälp men att dessa ofta antog en terapeutisk roll och bekräftade inte våldet som ett brott (Elman & Eduards, 1991). Flera av kvinnorna uppgav även att socialarbetarna inte uppmanade dem att polisanmäla förövaren eller ansöka om ett besöksförbud. Kvinnornas upplevelser av socialarbetarna i samband med hjälpsökande var att de inte hade tillräcklig kunskap om de hinder som våldsutsatta kvinnor möter och flera beskrev att socialarbetarna inte var intresserade av att hjälpa (Elman & Eduards, 1991). När det gäller upplevelsen av det stöd och hjälp kvinnorna fick, var det de ideella kvinnojourerna som fick högsta betyg. Flera kvinnor beskriver att de inte hade överlevt utan hjälpen från kvinnojouren. Studien inkluderade även personal vid kvinnojourerna om deras erfarenheter och de beskrev en konstant press för att kunna erbjuda våldsutsatta kvinnor hjälp och uppgav bland annat att myndigheter och allmänhetens omedvetenhet om våldsutsatta kvinnor är det största hindret när det gäller att hjälpa kvinnorna (Elman & Eduards, 1991).

Tio år senare replikerade Elman (2001) studien av Elman och Eduards (1991). När det gäller kontakt med polismyndigheten var kvinnorna överlag nöjdare med kontakten och skattade upplevelsen av hjälp högre än vid den första studien. Framförallt visade studien att polisen i högre utsträckning gav kvinnorna råd om besöksförbud och häktning. Gällande bemötande beskrev en del kvinnor fortfarande att polisen ignorerade dem, men i jämförelse med Elman och Eduards (1991) var fler kvinnor nöjda med polisens bemötande och upplevde att poliserna var respektfulla (Elman, 2001). När det gäller kvinnornas kontakt med åklagare visade inte den senare studien (Elman, 2001) någon förbättring gällande antalet kvinnor som varit i kontakt med åklagare. Däremot skönjdes en förbättring i själva kontakten. Detta betonas genom att studien menar att

⁴ 82 svarande kvinnor innebar en svarsfrekvens på 37 %

åklagare i större utsträckning verkade utfärda kontaktförbud (Elman, 2001). När det gäller våldsutsatta kvinnors kontakt med socialarbetare, hade kvinnornas upplevelse av kontakten med dessa försämrats jämfört med tidigare studie.

Pratt-Eriksson, Bergbom och Lyckhages (2014) studie beskriver 12 våldsutsatta kvinnors upplevelser av att möta aktörer som hälso- och sjukvårdspersonal, socialarbetare och poliser. Studien belyser att våldsutsatta kvinnor upplever att de inte tas på allvar och respekteras. Att möta professionella beskrivs som svårt och kvinnorna upplevde förödmjukelse och de professionellas attityder som sårande. Kvinnorna beskrev att de professionella fick dem att känna skam och som att de förtjänade att bli utsatta för våld. Kvinnornas berättelser visar också att många upplevde att de professionella inte brydde sig om vad de sa, saknade empati och att det var lönlöst att berätta om våldet. Tron på att få hjälp genom att anmäla förövaren byttes ut mot stress och oro. Långa och utdragna processer och brist på information bidrog också till extra lidande (Pratt-Eriksson, Bergbom & Lyckhage, 2014). Författarna menar att kvinnornas berättelser indikerar brister i samhällets stöd och att de upplevelser som beskrivs orsakar ytterligare lidande (Pratt-Eriksson, Bergbom & Lyckhage, 2014).

Hägglom och Möller (2007) ämnade genom en kvalitativ studie att få djupare förståelse kring vad det innebär att vara utsatt för våld och vilka strategier utsatta kvinnor använder för att hantera situationen. Hägglom och Möller (2007) intervjuade totalt nio kvinnor som alla hade separerat från den våldsutövande partnern. Av intervjuerna konstruerades ett begreppsschema där grunden beskrevs som "fighting for survival and escape" med underkategorierna "having a personal construct for violence", "struggling to cope with the violence" och "feeling a need for support" (Hägglom & Möller, 2007, s. 171). Under det övergripande temat "fighting for survival and escape" beskrev kvinnorna att förövarna hade total kontroll över dem och att de ständigt behövde vara på sin vakt i samspelet med förövaren då ett ord eller ett tonläge kunde trigga våldet (Hägglom & Möller, 2007, s. 171). Kvinnorna utvecklade strategier för att hantera situationen som beskrivs genom de tre underkategorierna. "Having a personal construct of violence" innebar kvinnornas olika inställningar och upplevelser till våldet. En del kvinnor uppgav att de inte förstod vad som hände när mannen utövade våld vilket innebar att de beskyllde sig själva för vad som hände och upplevde att de förtjänade våldet. Kvinnorna beskrev hur våldet påverkade deras självförtroende och många upplevde sorg över förlorade år (Hägglom & Möller, 2007). Under

kategorin "struggling to cope with the violence" beskrivs bland annat att flera av kvinnorna funderade på att begå självmord som ett sätt att hantera våldet. Kvinnorna beskrev även hur de ständigt försökte balansera våldet genom att vara uppmärksamma på mannens humör. Slutligen uppgav kvinnorna att det kom en punkt då de insåg att livet de levde inte var så de ville leva och de började leta efter en väg ut ur våldet (Häggbloom & Möller, 2007). Kategorin "feeling a need for support" belyser vikten av att ha stöd antingen från vänner, hälso- och sjukvårdspersonal eller socialarbetare. Att känna sig förstådd innebar en styrka att fortsätta leta efter sätt att lämna våldssituationen. Kvinnornas erfarenheter av professionella skiljer sig åt, men flera beskriver att kontakten var beroende av vem de råkade möta just vid det tillfället (Häggbloom & Möller, 2007). Sjukvårdspersonal och socialarbetare beskrevs både som förstående och hjälpande, men också som osympatiska och oförstående (Häggbloom & Möller, 2007).

När det gäller de som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor är det av största vikt att de har kunskap om våld i nära relationer då mötet påverkas av individens egna känslor avseende problemet (Wallberg, 2003). Det är inte säkert att en socialsekreterare uppmärksammar eller märker att brukaren eller klienten är våldsutsatt då det är vanligt att den utsatta skäms över sin situation och försöker dölja sin utsatthet (Wallberg 2003). En kvinna som kontaktar socialtjänsten kan söka hjälp för något helt annat varpå det är viktigt att till exempel personal inom ekonomiskt bistånd också har tillräckliga kunskaper för att kunna upptäcka våldet. Det är också viktigt att socialsekreteraren vet vad andra myndigheter och organisationer kan göra för våldsutsatta och det är viktigt att samverka både inom den egna organisationen men även med andra, fungerar tillfredsställande, för att möjliggöra för bästa möjliga stöd och hjälp (Wallberg 2003). Det är även viktigt att en våldsutsatt kvinna som söker hjälp från socialtjänsten möts av ett gott bemötande. Wallberg (2003, s. 103) menar att det är viktigt att kvinnan får ta tid att berätta sin historia och att socialarbetaren lyssnar utan att vara moraliserande eller skuldbeläggande. Det behöver inte vara på grund av våldet som kvinnan söker sig till socialtjänsten utan hon kan vara i behov av exempelvis ekonomiskt bistånd och kontaktar därför socialtjänsten för att ansöka, eller så kan eventuella barns skola ha kontaktat socialtjänsten och hon har fått kontakt därigenom (Wallberg 2003). Om socialsekreteraren är medveten om att våld inte alltid syns, men är vaksam och vågar prata om våld och de svårigheter och konsekvenser som kommer med det, visar socialsekreteraren att kvinnan kan få hjälp om så önskas (Wallberg 2003).

Moe (2007) har i en amerikansk studie intervjuat 19 våldsutsatta kvinnor bosatta vid ett skyddat boende. Studien belyser olika aspekter av hur våldsutsatta kvinnor söker hjälp från samhället. Intervjuerna visade att våldsutsatta kvinnors hjälpsökande sker på många olika sätt, bland annat genom att ringa polis, kontakta släkt eller vänner, men också att många vänder sig till socialtjänst samt kontaktar sjukvården (Moe, 2007). Även om en del av kvinnorna i intervjuerna uppgav att de fick hjälp, vittnade flera om att försöken innebar nederlag och besvikelse (Moe, 2007). Liknande resultat hittas hos Trotter och Allen (2009) som i en kvalitativ studie intervjuade 48 kvinnor som alla upplevt våld i en nära relation. Studien belyser kvinnornas upplevelser av hur deras informella nätverk reagerade på våldet (Trotter & Allen, 2009). Trotter och Allen (2009) beskriver att informella sociala nätverk spelar stor roll för våldsutsatta kvinnor och att de ofta vänder sig till familj och vänner som ett första steg i att få stöd och hjälp (Trotter & Allen, 2009). Majoriteten av deltagarna vittnade om framförallt negativa och blandade reaktioner från nätverken, till exempel att familjen tog avstånd från kvinnan, att vänner försöker få dem att återvända till våldsutövaren och att de beskyller kvinnan för våldet (Trotter & Allen, 2009). Kvinnorna i studien påtalar även positiva reaktioner från sociala nätverk som uppmuntrar kvinnan till att lämna våldsutövaren (Trotter & Allen, 2009).

2.5 Sammanfattning av kunskapsläget

Kunskapsläget visar att våld i nära relationer är ett samhällsproblem som finns i hela världen. Det är inte något som är bundet till en specifik samhällsklass och det drabbar individer från alla yrkeskategorier och utbildningsnivåer. I Sverige har socialtjänsten det yttersta ansvaret för våldsutsatta kvinnor men kunskapsläget visar att samhällets skydd för våldsutsatta kvinnor brister och att många kommuner inte följer de föreskrifter och lagar som finns för att hjälpa våldsutsatta kvinnor. Kvinnornas egna berättelser vittnar om professionella som skuldbelägger och retraumatiserar kvinnorna, både inom polisväsendet, hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Att inte tas på allvar eller bli lyssnad på skapar ytterligare oro i en redan utsatt livssituation. Kunskapsläget betonar vidare vikten av adekvat stöd för kvinnorna och det framgår att kvinnorna har ett behov av både informellt stöd (vänner, familj) och formellt stöd (socialtjänst).

3 Metod

Som grund för denna studie har jag valt en kvalitativ forskningsansats. Jag har varit induktiv i mitt arbetssätt vilket i praktiken har inneburit att jag har formulerat och valt min teoretiska utgångspunkt efter materialinsamlingen. Metodvalet kan liknas vid triangulering då studien består av tre olika materialval med olika metodologiska ansatser som sedan vävts samman i analysen för att bilda en helhetsförståelse för vilka hinder och förutsättningar som föreligger för det skydd som ges våldsutsatta kvinnor. Triangulering innebär att studien bygger på fler än en metod och en styrka med detta är bland annat att resultaten kan få större tillförlitlighet (Bryman, 2011). Det ena materialet består av en juridisk textanalys av olika styrdokument, det andra består av textanalys av fyra självbiografier och det tredje består av fyra gruppintervjuer med verksamma inom området våld i nära relationer. Nedan följer en beskrivning av varje materialvals metodologiska genomförande.

3.1 Vetenskaplig tillförlitlighet

Begrepp som reliabilitet och validitet diskuteras ofta inom den kvantitativa forskningen då dessa begrepp bidrar till en diskussion om studiens kvalitet, till exempel om resultatet skulle bli detsamma om studien återupprepades eller om forskaren verkligen mäter det han eller hon säger sig mäta (Bryman, 2011). Eftersom detta är en studie med kvalitativ forskningsansats är det svårt att diskutera termer som reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. När det gäller kvalitativa studier går det istället att tala om vetenskaplig tillförlitlighet utifrån andra begrepp, exempelvis transparens (Bryman, 2011). Jag har i studien ämnat ha hög transparens genom att tydligt redovisa och diskutera metodologiska överväganden utifrån alla tre delstudier. Jag har även försökt vara tydlig med hur jag kodat mitt material, till exempel genom användandet av tabeller. Bryman (2011) skriver även att det inom den kvalitativa forskningen istället går att tala om tillförlitlighet och äkthet. Tillförlitlighet innebär bland annat att den som utfört studien har följt de regler som finns för studien. Jag har vid denna studie följt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002) och även använt mig av respondentvalidering för de deltagare som efterfrågat detta (Bryman, 2011). Tillförlitlighet inkluderar även huruvida resultaten är applicerbara i en annan kontext, om den som har utfört studien varit tydlig med hur forskningsprocessen genomförts och om den som gjort studien medvetet påverkat slutsatserna eller om studien utförts ”i god tro” (Bryman, 2011, s. 355).

När det gäller äkthet förklaras detta baserat på huruvida studien ger en rättvis bild av deltagarnas åsikter och om studien har möjliggjort för olika typer av förändring för deltagarna (Bryman, 2011).

3.2 Juridisk textanalys av styrdokument

3.2.1 Juridisk textanalys som metod

Denna del är inte baserad på en renodlad juridisk metod och inte heller en renodlad textanalys, utan kan snarare förstås som en juridisk textanalys av styrdokument. Jag har valt detta angreppssätt då det är de rättsliga och formella förutsättningarna (styrdokument) som sätter agendan för hur kommunernas arbete utförs (Svensson, 2013), i detta fall hur de arbetar med våldsutsatta kvinnor. Ekström (2012) förtydligar att socialsekreterare tolkar lagen som en konsekvens av att SoL är en ramlag. Ramlagsutformningen innebär att kommunerna i hög utsträckning själva har möjlighet att utforma sitt arbete, till sin hjälp har de bland annat de allmänna råden och föreskrifterna (SOSFS 2014:4) men även handböcker från Socialstyrelsen (2011; 2013a). Detta innebär att det är de professionella och myndigheterna som tillämpar lagarna och utformar sitt arbete utifrån dessa (Svensson, 2013). Jag använder i denna studie styrdokumentet som ett verktyg för att undersöka och skapa en struktur och en förståelse för hur arbetet för våldsutsatta kvinnor bör se ut utifrån de styrdokument kommuner och kvinnojourer arbetar utifrån.

3.2.2 Val av material

Gällande styrdokument valdes följande officiella dokument ut för analys: Socialtjänstlagen 2001:453, Proposition 2006/07:38, SOU 2006:65 Att ta ansvar för sina insatser, SOSFS 2014:4 Våld i nära relationer, Socialstyrelsens (2011) *Fristad från våld- en vägledning om skyddat boende* samt Socialstyrelsens (2013a) *Våld. Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*.

Det är viktigt att förstå att materialet för denna studie har baserats på ett strategiskt urval (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wägnerud, 2007). I juni 2014 kom det en ny SOU (2014:49). Jag har i denna studie valt bort denna till förmån för SOU 2006:65 då de förslag som lagts i SOU 2014:49 ännu inte hunnit träda i kraft. I april 2015 kom det även en uppdaterad upplaga av Socialstyrelsens handbok *Våld. Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*. Då denna utkom efter att jag avslutat min empiriinsamling valde jag även bort denna till förmån för den äldre upplagan. Det kan även tilläggas att den SOSFS 2014:4 som använts som

underlag även den har en tidigare upplaga, SOSFS 2009:22, men då den senare upplagan har hunnit träda i kraft valde jag den.

3.2.3 Praktiskt genomförande

Varje dokument lästes i sin helhet först en gång utan att jag antecknade något, detta för att skapa en överblick och en förståelse för dokumentets innehåll. Därefter lästes varje dokument ytterligare en gång då jag markerade stycken och utdrag som jag ansåg betydande för våldsutsatta kvinnor och eventuella insatser och jag hade vid detta tillfälle begreppet ”skydd” som övergripande tema. För att skapa struktur skapade jag därefter en tabell där jag genom tre kolumner kodade mitt material. I den första kolumnen skrev jag den passage, stycke, eller citat som jag ansåg ha relevans. I den andra kolumnen skrev jag ett eller två begrepp som jag upplevde beskrev eller definierade den första kolumnens text. I den tredje kolumnen skrev jag ett begrepp eller kodord, till exempel förebyggande skydd, råd, stöd, samhälleligt skydd. Efter att denna första kodning skapade jag ett nytt dokument där jag ur minnet skrev ner vad som framträtt som viktigt och relevant ur styrdokumentet. Jag valde att använda mig av detta tillvägagångssätt främst för att skapa en överblick av materialet. Jag valde att inte gruppera styrdokumentet utifrån koderna i själva resultatredovisningen. Den kodning som gjordes skall snarare förstås som ett verktyg för mig att skapa struktur och en överblick och som ett verktyg för att formulera teman inför gruppintervjuerna.

Jag har i största möjliga utsträckning försökt urskilja och fokusera på resonemang kring, skydd, stöd och hjälp för våldsutsatta. Jag har medvetet valt bort områden i styrdokumentet som till exempel handlar om barn även om detta är något som kan bidra till ytterligare förståelse av våldsutsatta kvinnors situation. Även resonemang under rubriker som dokumentation har valts bort till förmån att kunna ha ett snävare och mer avgränsat empiriskt underlag gällande insatser, stöd och hjälp samt skydd. Jag är medveten om att detta kan ha inneburit att jag gått miste om vissa aspekter som kan ha varit av intresse men för att kunna genomföra den aktuella studien inom givna ramar har jag valt att avgränsa mig.

3.2.4 Fördelar respektive nackdelar med juridisk textanalys

Underlaget har som ovan nämnts varit olika typer av styrdokument. En fördel med att använda officiella dokument som empiri är att materialet finns tillgängligt för alla och ”väntar på att bli insamlat” (Bryman, 2011, s. 488). Bryman (2011) belyser dock att detta inte innebär att analysen blir lättare eller mindre tidskrävande, något som jag håller med om. Jag upplevde det insamlade

materialet som både spretigt och omfattande och det tog lång tid att analysera. En fördel med officiella dokument är att jag som forskare inte behöver fundera över reaktiva effekter (till skillnad från vid en intervjusituation) (Bryman, 2011).

3.3 Textanalys av självbiografier

3.3.1 Kvalitativ textanalys som metod

Det andra materialvalet består av textanalys av fyra självbiografier, skrivna av våldsutsatta kvinnor (Carlshamre, 2006; Graaf, 2006; Javiera, 2012; Blomqvist, 2014). Jag valde att analysera självbiografier då jag ville belysa våldsutsatta kvinnors egna upplevelser kring det skydd de själva upplever sig få. Analyserandet av skrivet material, olika former av texter och dokument, beskrivs på olika sätt. Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wägnerud (2007, s. 237) benämner detta som kvalitativ textanalys, vilket i deras mening innebär ”att ta fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext vari den ingår”. De menar att till skillnad från en kvantitativ innehållsanalys där materialet behandlas likvärdigt och tillskrivs samma vikt, så är en grundtanke i den kvalitativa textanalysen att vissa delar av texten har större vikt än andra delar och att en del av texten kräver intensiv läsning då innehållet kan vara ”dolt under ytan” (Esaiasson et al 2007, s. 237). Bryman (2011, s. 488) beskriver självbiografier som ”dokument” och menar att det är ett exempel på datakällor som existerar utan att forskare bett om det. Enligt Bryman (2011) är kvalitativ innehållsanalys det vanligaste sättet att analysera dokument, och innefattar ofta att den som analyserar söker efter bakomliggande teman i det aktuella materialet. Jag förstår här det Bryman (2011) kallar kvalitativ innehållsanalys och det Esaiasson et al (2007) benämner som kvalitativ textanalys som samma sak och har valt detta synsätt som min utgångspunkt.

3.3.2 Val av material

När det gäller val av material menar Esaiasson et al (2007, s. 248) att det antingen går att ”välja snävt eller fiska brett”. Jag valde att använda mig av utsatta kvinnors självbiografier då jag ville lyfta fram våldsutsatta kvinnors egna upplevelser som ett perspektiv i min studie. Jag upplevde att det fanns vissa etiska svårigheter gällande att komma i kontakt med våldsutsatta kvinnor och utföra till exempel semistrukturerade intervjuer (se vidare under avsnitt etiska reflektioner) varför jag vände mig till sådant material som är fritt tillgängligt för alla. I valet av självbiografierna hade jag framförallt två kriterier som jag utgick ifrån. Ett kriterium var att kvinnor, som själva varit utsatta för våld, skulle ha skrivit boken. Ett annat kriterium var att kvinnornas berättelse skulle utspela sig

i Sverige. Detta berodde framförallt på att jag använde mig av styrdokument från en svensk kontext. För att kunna koppla självbiografierna, styrdokumentet och de yrkesverksammans upplevelser till varandra ansåg jag det nödvändigt att kvinnornas berättelser utspelade sig i en svensk kontext. Ett fundering som uppstod i samband med detta var att en av böckerna (Carlshamre, 2006) utspelar sig i en svensk kontext men hon flyttar vid ett senare tillfälle till Bryssel för att arbeta vid Europaparlamentet. Då den del av boken som behandlar kvinnans upplevelser av våld utspelar sig i Sverige, valde jag ändå att ta med denna bok då jag upplever att den tillförde relevant material till min studie.

För denna del valdes slutligen följande fyra självbiografier skrivna av kvinnor som tidigare varit våldsutsatta:

Det ska bli ett sant nöje att döda dig

Boken är skriven av Magdalena Graaf och utgiven av det oberoende förlaget Lind & Co. Boken beskriver relationen mellan Graaf och hennes före detta man som under flera år utsatte henne för psykiskt och fysiskt våld. Graaf fick slutligen gömma sig i Göteborg för att skydda sig och läsaren får genom Magdalenas egna ord följa hennes resa, från det att våldet började, till dess att hon återvände till Stockholm. Det framgår i bokens efterord att boken ursprungligen skrivits som ett sätt för Graaf att bearbeta det hon utsattes för. Graaf skriver att hon efter att boken utkommit blivit kontaktad av andra kvinnor med liknande erfarenheter som känt igen sig i hennes berättelse och hon skriver att hon genom boken fått möjlighet att vara språkrör för kvinnor som inte vågar berätta om sin situation.

En vacker dag lämnar jag honom

Boken *En vacker dag lämnar jag honom* är skriven av Maria Blomqvist (2014) och utgiven av Ordberoende Förlag. Blomqvist (2014) bok tar sin utgångspunkt i hennes egna upplevelser även om hon poängterar att hon influerats av andra kvinnors berättelser. Boken beskrivs som en del av författarens läkningsprocess och vänder sig inte bara till andra kvinnor som lever i en våldsam relation utan riktar sig även professionella som kommer i kontakt med våldsutsatta i sitt yrke. Detta märks framförallt då boken inkluderar studiematerial i form av diskussionsfrågor.

Clownen gråter

Javiera skriver i sin bok *Clownen gråter* om sin vardag med en före detta man som under flera år utsatte henne för olika typer av våld som slutligen ledde till fängelsestraff för honom. Boken är

utgiven av Bokförlaget Norlén & Slottner. Bokens förord är skrivet av Angela Beausang, ordförande i ROKS där hon skriver att Javieras berättelse inte är okänd för dem inom kvinnojoursrörelsen. Javiera skriver utifrån sina egna upplevelser, både av det våld hon utsattes för men även av samhället runt omkring henne och de problem hon upplevt i det arbete som görs för våldsutsatta kvinnor.

Den oslagbara

Maria Carlshamres (2006) bok *Den oslagbara* är utgiven av Bokförlaget DN och har enligt författaren flera syften. Dels vill hon genom sin berättelse berätta om en situation som ofta ifrågasätts, dels vill hon bryta de fördomar som finns kring våld i nära relationer, både kring de som utsätts för våld och de som utövar våld men framförallt vill hon påverka läsaren, både våldsutsatta och anhöriga.

Självbiografierna har använts som ett sätt att belysa och lyfta våldsutsatta kvinnors egna berättelser. Det är viktigt att ha i åtanke att böcker skrivs utifrån ett syfte, kanske framförallt självbiografier. Det har i de böcker som jag använt mig av, framförallt varit syften som att berätta om en livssituation och kunna påverka andra utsatta. Eftersom det, ur en etisk synpunkt, finns svårigheter med att intervjua våldsutsatta kvinnor direkt, anser jag att ett bra alternativ för att kunna framföra våldsutsattas egna berättelser och använda dessa i en studie, har varit att använda mig av självbiografier. Jag har, i analysen av böckerna, använt dem som om de vore ett intervjumaterial där kvinnornas berättelser är resultatet av intervjufrågor.

3.3.3 Praktiskt genomförande

Textanalyser inleds, enligt Esaiasson et al (2007), med en övergripande problemställning som är det som eftersöks i analysen. I mitt fall var den övergripande problemställningen vid läsning och analys av självbiografierna huruvida de våldsutsatta kvinnorna upplevde att de fick något ”skydd” från samhället, vad detta ”skydd” i så fall innebar och om det fanns något som saknades i ”skyddet”. Jag valde att vara öppen i mitt förhållningssätt och låta innehållet i texterna styra undersökningen (Esaiasson et al, 2007). Jag anser att det öppna förhållningssättet går hand i hand med studiens syfte och passar min induktiva forskningsansats. Det finns dock en del risker med ett öppet förhållningssätt (Esaiasson et al 2007). En risk är att forskaren intresserar sig för sidospår som visserligen är av intresse men som för själva syftet är av mindre relevans. Ett öppet förhållningssätt innebär också en risk med att slutsatsen blir alltför beroende av vad jag som analyserar materialet

anser viktigt för studien. I den aktuella studien lästes först varje självbiografi förutsättningslöst utan att anteckningar eller markeringar gjordes. Därefter lästes varje bok återigen där markeringar och anteckningar gjordes med insatser och skydd som kännetecken. Passager som jag ansåg viktiga, värdefulla eller intressanta fördes in i en tabell där jag skrev in det som ett citat, ett direkt utdrag eller, i mina egna ord, en sammanfattning av stycket. Därefter skrev jag en notering i nästa kolumn där jag gav stycket eller utdraget en benämning eller förklaring, till exempel ”en person får stor betydelse”, ”oro över att inte veta vad som händer” eller ”bemötande är väsentligt” (se bilaga 3). Jag hade således ett öppet förhållningssätt där det var materialet jag läste som styrde min undersökning. Efter att alla självbiografier genomgått en grundläsning och en närläsning, skapades ett dokument där jag, precis som efter läsningen av styrdokumentet, skrev ned allt som jag ur minnet uppfattat som viktigt. Det som framträdde på dokumentet jämfördes med det som framkommit vid genomgången av det rättsliga materialet, varpå temana *definitioner/begreppet i sig, strukturella förutsättningar, strukturella hinder, professionellas kompetens, relationer* skapades. Detta utgjorde en del av grunden för de teman som senare kom att bilda frågeställningarna för gruppintervjuerna.

3.3.4 Fördelar respektive nackdelar med kvalitativ textanalys

Bryman (2011) skriver att autenticitetskravet är något som har stor betydelse när det gäller personliga dokument. Detta innebär att det är viktigt att fråga sig om den som påstår sig vara författare är densamma som skrivit boken? Anledningen till att detta är viktigt, är att det på senare år blivit populärt med så kallade spökskrivare när det gäller självbiografier (Bryman, 2011). Ytterligare en aspekt att beakta när det gäller självbiografier är trovärdighetskriteriet: vad är den konkreta riktigheten och återger dokumentet personens riktiga känslor och tankar? (Bryman, 2011). Detta är ett dilemma som är svårt att ta ställning till men något jag anser är relevant att överväga oavsett om det gäller textanalys av personliga dokument som självbiografier, eller om det gäller semistrukturerade intervjuer. Bryman (2011) förtydligar att självbiografier skall behandlas med försiktighet då de kan vara en del i att hålla uppe en viss fasad eller rykte. Även detta tror jag är något som återkommer som ett dilemma vid intervjuer, hur vet forskaren egentligen vad respondenten känner?

3.4 Gruppintervjuer med yrkesverksamma

Jag valde att genomföra fyra gruppintervjuer vid fyra olika verksamheter som alla arbetar med våld i nära relationer. Från början var min tanke att genomföra renodlade fokusgrupper men på grund

av omständigheter, som exempelvis deltagarantal, liknar genomförandet snarare gruppintervjuer. Fokusgrupper är dock en typ av gruppintervju (Wibeck, 2000) där fokus för samtalet är bestämt på förhand av forskaren. De slutliga gruppintervjuerna bestod av två intervjuer vid två arbetsplatser inom den kommunala sektorn och två intervjuer från två kvinnojourer från den ideella sektorn. Jag valde att vända mig till både den kommunala och den ideella sektorn då båda har en viktig roll i det skydd våldsutsatta kvinnor får. Att genomföra gruppintervjuer valdes framförallt på grund av en tanke att det inom en arbetsgrupp kan finnas olikheter baserat på erfarenheter och tankar baserat på till exempel de yrkesverksammans kunskap och utbildning. Jag ansåg att dessa olikheter kunde tillföra ett värde till studien då de verksamma trots allt förhåller sig till samma regler och riktlinjer. Studien hade även gått att genomföra med till exempel semi-strukturerade intervjuer, men då hade jag gått miste om de diskussioner som uppstår när flera människor talar med varandra om ett gemensamt kunskapsområde, något som är styrkan med fokuserade gruppintervjuer (Wibeck, 2000).

3.4.1 Gruppintervjuer som metod

Gruppintervjuer beskrivs av Wibeck (2000) som en grupp av människor som samlas för att under en viss tid diskutera ett specifikt tema, ledda av en moderator. Målet med gruppintervjuer är att deltagarna diskuterar med varandra och de kan användas för att studera antingen innehåll eller interaktion (Wibeck, 2000). För den här studien valdes gruppintervjuer snarare utifrån att studera innehåll, ”det vill säga gruppmedlemmarnas åsikter, attityder, tankar, uppfattningar, argumentationer etc.” (Wibeck, 2000, s. 20). Idén till att använda gruppintervjuer med yrkesverksamma som deltagare, grundades i en tanke att det inom en arbetsgrupp kan finnas olikheter i attityder och tankar som kan väcka intressanta diskussioner. Gruppintervjuer kan användas för att studera den sociala interaktionen mellan deltagarna, är de överens eller inte överens och hur går resonemanget? Det går att iaktta hur konsensus inom gruppen uppnås men det går även att iaktta konflikter och undersöka vad deltagarna har för värderingar och föreställningar gällande ett visst ämne (Wibeck, 2000). Gruppintervjuer innebär att data samlas in genom ett ämne som redan är bestämt av moderatören (Wibeck, 2000). I mitt fall var detta ämne ”skydd” för våldsutsatta kvinnor. Jag var intresserad av att studera vad yrkesverksamma som arbetar med målgruppen våldsutsatta kvinnor och våld i nära relationer, har för erfarenheter kring samhällets skydd. Genom att genomföra gruppintervjuer kunde diskussionen mellan deltagarna främjas av det

gemensamma utbytet. Att deltagarna kunde resonera med varandra gav ett större djup och öppnade upp för tankar och diskussioner som troligtvis skulle gått förlorade vid enskilda intervjuer.

3.4.2 Urval

Tillvägagångssättet för att hitta deltagare till intervjuerna var att först skicka ut förfrågningar till både kommunala verksamheter och ideella kvinnojourer via mailadresser som jag lokaliserade via verksamheternas hemsidor. Då de flesta kvinnojourer enbart angav jourtelefonernas telefonnummer valde jag medvetet bort att kontakta verksamheterna via telefon innan jag fått en första kontakt. Då svarsfrekvensen var låg både från de kommunala verksamheterna och från de ideella kvinnojourerna valde jag efter en tid att ringa upp verksamheterna för att försöka hitta deltagare. Detta gjorde jag genom att först kontakta de kvinnojourer och kommunala verksamheter där jag kunde hitta ett telefonnummer som inte gick till någon sorts jourtelefon. Detta resulterade i att jag fick ihop två intervjuer från två ideella kvinnojourer, en intervju vid en kommunal samtalsmottagning som arbetar med våld i nära relationer samt en intervju med en kommunal kvinnofridssamordnare. Urvalet går att likna vid ett bekvämlighetsurval (Bryman, 2011) då de som deltog i studien kontaktade mig efter att jag hade skickat ut en förfrågning.

Grupp A bestod av verksamma vid en ideell kvinnojour i en liten stad i södra Sverige. Från början skulle det vara fyra deltagare men en av deltagarna dök inte upp och en av deltagarna var tvungen att lämna intervjun i ett tidigt skede på grund av andra åtaganden. Detta fick som resultat att grupp A bestod av två personer. Grupp B bestod av två yrkesverksamma vid en samtalsmottagning i en liten stad i södra Sverige. Verksamheten låg under den kommunala verksamheten och de verksamma var formellt anställda av kommunen. Verksamheten vänder sig till personer som är utsatta för våld i nära relationer, dels personer som utövar våld i nära relationer samt till barn som bevittnar eller upplever våld i nära relationer. Grupp C bestod av fyra kvinnor verksamma vid en kvinnojour i en större svensk stad i södra Sverige. Gruppen skulle från början bestå av ytterligare en deltagare, men på grund av sjukdom kunde denne inte närvara. Grupp D var från början tänkt som en gruppintervju men i slutändan blev detta en enskild intervju med en deltagare. Deltagaren är anställd som kvinnofridssamordnare i en liten stad i södra Sverige. Jag valde dock att behandla denna intervju på samma sätt som de andra gruppintervjuerna. Jag behöll samma intervjuguide och försökte hålla samma struktur som vid de tidigare tillfällena och lät deltagaren tala fritt utifrån de teman jag lyfte. För att underlätta läsbarheten kommer även denna intervju behandlas och benämnas som en gruppintervju.

Wibeck (2000) menar att deltagarna i gruppintervjuer inte bör understiga fyra personer och inte överstiga sex personer, då detta får betydelse för diskussionen. Detta var något jag märkte skillnad på när jag i efterhand lyssnade på den inspelade intervjun. I grupp C, där deltagarantalet var fyra personer, upplevde jag att diskussionen innebar ett större samspel deltagarna emellan. Jag som moderator kunde ha en tydligt tillbakalutad roll och det var också under detta tillfälle som jag ställde minst antal följdfrågor. Eftersom jag använde mig av ”redan existerande grupper” (Wibeck, 2000, s. 52) i den mening att jag vände mig till arbetsplatser för att hitta deltagare som arbetar med kvinnofridsfrågor, var deltagarantalet något jag fick ha överseende med. Då jag valde att kontakta arbetsplatser med förfrågan om redan existerande grupper, kan kommunernas utformning och organisering ha bidragit till det deltagarantal jag slutligen fick. En kommun kan själv avgöra hur den fördelar sina resurser, varav arbetsgrupper som arbetar med kvinnofridsfrågor, kan se olika ut på olika orter.

3.4.3 Praktiskt genomförande

Jag inledde sökandet efter deltagare genom att skicka ut förfrågningar via e-post. I den första kontakten med verksamheterna informerades de om vem jag var och varför jag genomförde studien. De fick även kortfattad information om att allt deltagande var frivilligt och jag lämnade kontaktuppgifter både till mig själv och till min handledare. Jag informerade även om uppskattad tidsåtgång och att plats för intervjun bestämdes utifrån deras önskemål. Liknande information delades även ut till deltagarna i samband med varje gruppintervju (se bilaga 1). Inför varje intervju informerade jag vidare deltagarna om Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer och jag frågade även om muntligt samtycke till deltagande i studien. Varje gruppintervju spelades in med hjälp av en diktafon efter deltagarnas godkännande. Jag valde att spela in intervjun då det, precis som Bryman (2011, s. 449) skriver, är svårt att hinna skriva ned svaren under en gruppintervju när flera personer talar samtidigt men även då det kan vara svårt att urskilja vem som säger vad. Bryman (2011) skriver vidare att det är viktigt att vara medveten om de svårigheter som det kan innebära att transkribera gruppintervjuer då det bland annat är både tidsödande och då diktafonen kan ha svårt att fånga röster från olika håll. Trots att jag använde mig av god inspelningsutrustning var det bitvis svårt att urskilja vem av deltagarna som sa vad. Transkriberingarna har gjorts i sin helhet och jag försökte att hålla mig så nära ursprungsmaterialet som möjligt vid transkriberingen. Vid de tillfällen då det inte gick att urskilja vad som sades, valde jag att markera detta som ”ohörbart”, framförallt var det enstaka ord som inte gick att urskilja. Det var också, i likhet

med var Bryman (2011) skriver, ibland svårt att urskilja vem av deltagarna som sa vad, och jag valde därför att dela upp gruppintervjuerna i A, B, C och D där jag sedan benämner alla deltagare i en specifik grupp som ”deltagare” och gör således ingen skillnad på vem som säger vad. I det här fallet anser jag att materialet inte tar någon skada av detta förfarande utan då det viktiga inte är *vem* som säger något utan *vad* de säger. Intervjuerna varade alla mellan 1 timme och 1 timme och 40 minuter.

3.4.4 Rollen som moderator

I min roll som moderator försökte jag ha en tillbakadragen roll och låta fokus ligga på interaktionen och samtalet mellan deltagarna. Gruppintervjuerna kännetecknades till viss del av det Wibeck (2000) benämner som strukturerade grupper, då jag hade en intervjuguide med frågor som jag ville att deltagarna skulle besvara. Intervjuguiden baserades på teman som jag ville att deltagarna skulle diskutera fritt kring. Detta förfarande kan snarare förstås som egenskaper som Wibeck (2000, s. 72) tillskriver en ostrukturerad fokusgrupp, att diskussionen får ”glida iväg” och att det då kan uppstå diskussioner som moderatören inte väntat sig. Jag upplever att jag befann mig någonstans i mitten av dessa tillvägagångssätt, då jag hade en intervjuguide som jag utgick ifrån, men i stor utsträckning tillät fria diskussioner mellan deltagarna, men inflikade följdfrågor om jag upplevde att diskussionen stannade av. Under en av gruppintervjuerna var en av deltagarna tvungen att lämna gruppen på grund av andra åtaganden och då kvarvarande grupp bestod av två personer blev mitt deltagande som moderator större i detta samtal då det krävdes fler följdfrågor och mer styrning från mitt håll. Således går det även att föra ett resonemang kring huruvida mina följdfrågor påverkade deltagarna i deras svar. Jag försökte dock att skapa följdfrågor utifrån det deltagarna berättat, för att hålla igång samtalet och uppmuntra till fortsatt diskussion. Jag trodde innan genomförandet av grupp D att jag som intervjuare skulle komma att ställa fler följdfrågor som en konsekvens av att det endast var en deltagare, men jag upplever i efterhand att antalet följdfrågor blev ungefär lika många som vid de andra intervjuerna.

3.4.5 Fördelar respektive nackdelar med gruppintervjuer

Wibeck (2000) skriver att det kan hända mycket i en gruppintervju när det är dags att samlas. Hon belyser att det som moderator inte går att vara förberedd på allt men att det ändå kan vara bra att fundera över ett par saker på förhand. Detta var något jag märkte omgående, vid tillfället för gruppintervju A var jag inte beredd på att en av deltagarna skulle lämna samtalet, något som jag inte hade kunnat förbereda mig på då detta kom till min vetskap när jag kom till platsen. Till

skillnad från grupp B, där deltagarna var lika många som i grupp A, men där jag var medveten om deltagarantalet redan innan, upplevde jag att jag som moderator hade lättare att förhålla mig till detta då jag innan samtalet kunde förbereda mig. Det finns många faktorer som påverkar hur deltagarna känner för att dela med sig av sina tankar i en gruppintervju, något som i sin tur har betydelse för hur användbart datamaterialet som genereras blir (Wibeck, 2000). Till exempel kan faktorer som deltagarnas personlighetsdrag påverka deras beteende, känslan av att tillhöra en grupp kan bidra till intressanta diskussioner men även det Wibeck (2000, s. 30) beskriver som ”expertmakt” kan påverka diskussionen. Expertmakt i gruppen kan till exempel innebära att en av deltagarna upplevs som mer kunnig genom den utbildning eller erfarenheter personen har. Detta var något jag upplevde i flera av intervjuerna. För att hantera detta försökte jag i rollen som moderator få med resterande deltagare genom att uppmuntra dem till att uttrycka sina åsikter, till exempel genom att vända mig mot personerna och fråga ”vad känner du om detta?” eller ”vill du tillägga något?”. Olika miljöfaktorer som exempelvis fysisk omgivning kan också påverka gruppintervjun skriver Wibeck (2000). Jag valde att låta deltagarna välja plats för intervjun, då jag ansåg att det var lättare rent praktiskt att låta dem komma överens om en plats. Alla grupper valde att ha intervjuerna på sina arbetsplatser varpå jag åkte till dem för genomförandet. En annan miljöfaktor som kan påverka intervjun är hur deltagarna placerar sig i rummet (Wibeck, 2000). I flera av grupperna satt vi kring fyrkantiga eller rektangulära bord, något som kan ha påverkat diskussionerna då det Wibeck (2000, s. 32) benämner som ”rumsliga arrangemang” kan påverka kommunikationen mellan deltagarna.

En fördel med gruppintervjuer är att det möjliggör för deltagarna att ta del av varandras åsikter. Genom att lyssna till de andras tankar, kan deltagarens tidigare svar förändras och utökas och gruppintervjun möjliggör för deltagarna att uttrycka när de håller med, respektive inte håller med de andra deltagarna (Bryman 2011). Gruppintervjuer innebär också att de svar och de teman som deltagarna diskuterar lyfts fram som viktiga inom det området. Min uppfattning är därför att de frågor som deltagarna väljer att *inte* diskutera, således kan förstås som mindre betydelsefulla för just de representanterna.

3.5 Etiska reflektioner

Vetenskapsrådet (2002) menar att forskningen fyller en viktig funktion, både när det gäller individer och när det gäller samhället. Samtidigt som forskning som bedrivs skall vara av god

kvalitet med syfte att förbättra och utveckla aktuella kunskaper och metoder, så finns det så kallade individskyddskravet som innebär att forskningen inte får skada medborgarna på något sätt. Vetenskapsrådet (2002, s. 6) har formulerat fyra krav på forskningen för att uppfylla individskyddskravet: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Informationskravet innebär att deltagarna skall informeras om studien och dess syfte och vilken uppgift de har i den. Deltagarna ska vidare informeras om att allt deltagande är frivilligt och att de när som helst får avbryta sin medverkan (Vetenskapsrådet, 2002, s. 7). Samtyckeskravet innebär att deltagarna skall uppmärksammas på att deltagandet bygger på frivillighet samt rätten av avböja från att delta (Vetenskapsrådet, 2002, s. 9). Konfidentialitetskravet innebär att alla som deltar i studien skall erbjudas anonymitet. Alla personuppgifter skall även lagras på ett säkert sätt så att ingen utomstående kan komma över uppgifterna (Vetenskapsrådet, 2002, s. 12). Nyttjandekravet innebär att de uppgifter som samlas in endast får användas i forskningssammanhang och inte för till exempel marknadsföring (Vetenskapsrådet, 2002, s. 14). Jag valde att dela ut ett informationsbrev i samband med gruppintervjuerna där jag redogjorde för de etiska principerna samt informerade deltagarna muntligt om dessa. Jag frågade även alla deltagare om muntligt samtycke i samband med intervjuerna och förklarade hur jag skulle komma att använda mig av materialet från intervjuerna och erbjöd dem att ta del av den slutgiltiga studien.

Etik är något som är ständigt närvarande i det sociala arbetet. Jag valde tidigt i min studie att inte kontakta våldsutsatta kvinnor då jag inte ville riskera att ”locka fram känslor” som jag kanske inte hade kunnat hantera. Jag ville dock fortfarande få tillgång till våldsutsatta kvinnors egna upplevelser för att belysa vad kvinnorna själva anser om den hjälp och det stöd de fått/får. För att göra detta vände jag mig till självbiografier som alla är skrivna av kvinnor som levt i relationer där de utsatts för våld. När det gäller gruppintervjuer är det viktigt att vara medveten om att det även finns etiska aspekter som måste övervägas (Wibeck, 2000). Är ämnet som diskuteras av känslig natur? I detta fall upplevde jag inte att ämnet var av känslig natur, då jag inte sökte information om särskilda individer och ärenden utan ville belysa yrkesverksammars upplevelser av det skydd samhället erbjuder. Jag valde dock ändå att poängtera vid gruppintervjuns början att det som sägs inom gruppen måste respekteras och att det är viktigt att deltagarna inte berättar för andra vem som sa vad i diskussionen.

4 Teoretiska utgångspunkter

Nedan följer en redovisning av det teoretiska ramverk och begrepp jag har valt att använda mig av. Kapitlet inleds med en redovisning av systemteori och Bronfenbrenners utvecklingsekologi. Därefter följer en kortare diskussion kring begreppen handlingsutrymme samt normer/värderingar då dessa används som ett komplement till det övergripande teoretiska ramverket.

4.1 Systemteori

Ett systemteoretiskt perspektiv förstår den enskilda individen som del av olika system som samverkar med varandra (Payne, 2008). von Bertalanffys utvecklade den generella systemteorin under mitten av 1900-talet som bland annat förklarade att ”system är en helhet som fungerar genom det ömsesidiga beroende som finns mellan delarna” (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 93). Den generella systemteorin har framförallt influerat och påverkat den systemiska familjeterapin (Klefbeck & Ogden, 2003). En teori som utvecklats ur systemteorin är Bronfenbrenners utvecklingsekologi som förklaras nedan.

4.1.1 Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori

Den amerikanske forskaren Urie Bronfenbrenner (1979) utvecklade den utvecklingsekologiska teorin för att förklara att ett en människa utvecklas i ett samspel och genom interaktion med sin omgivning (Broberg, Almqvist & Tjus, 2003; Levin & Lindén, 2006; Socialstyrelsen, 2013b). Bronfenbrenners teori var en reaktion på tidigare idéer inom utvecklingspsykologin där individens utveckling studerades utan hänsyn till det sammanhang individen verkade i (Andersson, 2002). Istället menade Bronfenbrenner, att en individs utveckling sker i samspel med och genom interaktion med andra faktorer i dess omgivning (Andersson, 2002). Bronfenbrenners teori beskrev framförallt utvecklingen hos barn och har kommit att användas för att förklara och analysera barns uppväxt och utveckling (Klefbeck & Ogden, 2003). Bronfenbrenner (1979) själv poängterar dock att utveckling är en konstant process som sker genom hela livet, varpå det går att applicera teorin på andra delar än barndomen.

Utvecklingsekologi är ”en progressiv, ömsesidig anpassning mellan barn i utveckling och den föränderliga miljö som omger det. Utvecklingsprocessen påverkas av sociala relationer som uppstår i och mellan de olika miljösammanhangen men också av det större sociala sammanhang som dessa ingår i. Exempel på miljö- eller beteendepsättningar är familjen, skolklassen,

grannskapet och platser där barn deltar i fritidsaktiviteter. Men utvecklingen påverkas också indirekt av förhållanden som politiska beslut, kulturella och samhälleliga händelser” (Bronfenbrenner, 1977; se Klefbeck & Ogden, 2003, s. 51). Andersson (1986, s. 8) skriver att utvecklingsteorin snarare skall förstås som en ”övergripande teoretisk modell, som hjälper oss att förstå viktiga och avgörande förhållanden i miljön om vi vill främja en individs utveckling till en dugande, kompetent och harmonisk medborgare” än en teori med strikta ramar.

Bronfenbrenner (1979) förklarar individens utveckling som en miljö bestående av fyra nivåer; mikro-, meso-, exo-, och makronivå. De fyra nivåerna kan förstås som cirklar som omsluter varandra, likt ryska dockor (Bronfenbrenner, 1979; Levin & Lindén, 2006).

Mikronivå: Längst in i kärnan, på mikronivå, finner man den enskilda individen. I mikrosystemet finns förutom individen själv, flera olika närmiljöer som individen ingår i, för ett barn skulle exempel på sådana närmiljöer kunna vara barnets familj och skola (Klefbeck & Ogden, 2003; Andersson, 1986; Andersson, 2002). På mikronivå sker interaktionen mellan den enskilde individen och dess närmiljöer (Andersson, 2002).

Mesonivå: På nästa nivå, mesonivån, sker interaktionen mellan individens närmiljöer (Andersson, 2002). Relationerna som finns mellan de olika närmiljöerna på mikronivå, skapar följaktligen mesosystemen (Klefbeck & Ogden, 2003). Mesosystemen kan till exempel förstås som den kontakt som finns mellan ett barns föräldrar och skola, eller mellan barnets skola och fritids. Den kontakt eller relation som finns på mesonivå är väsentlig för barnets utveckling (Klefbeck & Ogden, 2003). Om närmiljöerna på mikronivå är väl sammanvävda på mesonivå, främjas individens utveckling. Till exempel kan kontakt och samarbete mellan barnets skola och föräldrar främja barnets utvecklingsmöjligheter (Klefbeck & Ogden, 2003). God kontakt och samarbete mellan mikrosystemen på mesonivå bidrar till att risken för missförstånd minskar och barnet gynnas av att de olika närmiljöerna är synkade (Klefbeck & Ogden, 2003).

Exonivå: På exonivå finner man faktorer eller strukturer i miljön som inte direkt involverar individen men som ändå påverkar dennes utveckling (Andersson, 2002). På exonivån hittar man faktorer som får konsekvenser för den enskilda individen, genom att personer som den har kontakt med påverkas. För ett barn skulle detta kunna förklaras med att föräldrarnas arbetsuppgifter förändras och därmed arbetstider, vilket i sin tur påverkar det enskilda barnet (Andersson, 1986). Andra faktorer kan också vara kommunens resurser och utbud vilket påverkar de insatser som ges

eller olika lokalpolitiska åtgärder som påverkar till exempel kollektivtrafiken (Andersson, 2002; Klefbeck & Ogden, 2003).

Makronivå: Den sista nivån är makronivån och ”kan definieras som breda ideologiska och institutionella mönster som kan jämföras på tvären över kulturer och subkulturer. De består bland annat av politiska, ekonomiska och ideologiska system” Klefbeck & Ogden, 2003, s. 58). Andersson (1986) beskriver att förhållanden på makronivå påverkar de andra nivåerna och att detta också får konsekvenser för den enskilda individen. Till exempel kan olika beslut gällande skolan påverka det enskilda barnet eftersom det skapar förutsättningar för de andra nivåerna att förhålla sig till (Andersson, 1986).

4.1.2 Min tillämpning och utveckling av Bronfenbrenner

Jag har valt att använda mig av Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori som ett ramverk för att skapa en struktur kring mitt empiriska material. Jag använder Bronfenbrenners teori för att skapa en förståelse för hur olika nivåer hänger ihop och påverkar varandra. Jag har valt att applicera den utvecklingsekologiska teorin för att skapa en förståelse kring de förutsättningar och hinder som påverkar det skydd som en våldsutsatt kvinna får. Min tolkning är att det skydd en våldsutsatt kvinna får påverkas av kontextuella hinder och förutsättningar på olika nivåer. För att koppla till Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori väljer jag att placera den våldsutsatta kvinnan i centrum, på det Bronfenbrenner benämner som mikronivå. Jag översätter mikronivå till individnivå. Runt kvinnan sker ett samspel mellan olika närmiljöer t.ex våldsutövaren, kvinnans familj, kvinnans vänner och kvinnans grannar. Alla dessa mikrosystem påverkar kvinnans utveckling mot ett liv skyddat från våld. På mesonivå, något jag väljer att kalla lokalsamhällesnivå, interagerar de olika närmiljöerna och påverkar exempelvis kvinnan på så sätt att ett välfungerande lokalsamhälle minskar risken för missförstånd. På Bronfenbrenners exonivå (som jag kallar samhällsnivå) finns faktorer som har indirekt påverkan på den enskilda kvinnan situation, då det snarare är faktorer som påverkar de närmiljöer hon interagerar med, t.ex. kommunala resurser. Den sista nivån är det som Bronfenbrenner benämner som makronivå (jag kallar detta strukturell nivå). Här samspelar olika samhällsliga förhållanden som politiska och ekonomiska system. Dessa system påverkar de andra nivåerna och får således betydelse för den våldsutsatta kvinnan.

4.2 Handlingsutrymme

Lipsky (1980) myntade begreppet ”street level bureaucrats” som bland annat har översatts till ”gräsrotsbyråkrat” (Svensson, 2008a). ”Gräsrotsbyråkrater” är enligt Lipsky (1980) personer som kommer i kontakt med medborgarna i sin yrkesutövning, till exempel poliser, domare, socialarbetare.

Svensson (2008a) skriver att socialarbetaren är en representant för den organisation individen verkar i, oavsett om det är en offentlig eller privat verksamhet. Socialarbetaren möter brukare och klienter i en roll som tillskrivits dem av organisationen och det är upp till socialarbetaren att forma denna roll i mötet (Svensson, 2008a). Att möta en människa som är i behov av hjälp innebär dels ett möte mellan två människor men det innebär också att socialarbetarens handlingsutrymme begränsas av de ramar som skapats av organisationen. Handlingsutrymmet skapas både av organisationen men också av faktorer som rutiner och tolkningar av professionella. Även individuella faktorer och interaktionen mellan klient och socialarbetare påverkar handlingsutrymmet: ”Som socialarbetare har man stor frihet i sitt arbete samtidigt som man är styrd av lagar, regler, överenskommelser och traditioner. Socialarbetarens frihet, och samtidigt ansvar, ligger i hur man hanterar detta utrymme som ges” (Svensson, 2008a, s. 17).

Socialt arbete innebär en balansgång mellan hjälp och kontroll (Svensson, 2008a). Då organisationer som utför socialt arbete har en viss mängd resurser att förmedla till brukare och klienter ligger det på socialarbetaren som representant för den aktuella organisationen att fördela dessa. Detta innebär att socialarbetaren, genom sin position, ges företräde för att tolka och definiera de behov brukaren har och vilka resurser som behövs för att tillgodose dessa (Svensson, 2008a). Dilemmat och balansgången mellan hjälp och kontroll är en del av det sociala arbetet och ett exempel som Svensson (2008a) belyser är när brukare nekas bistånd på grund av att de inte uppfyller de krav som organisationen fastställt. Men handlingsutrymmet skapar även en valmöjlighet för socialarbetaren att handla och agera utifrån de organisatoriska ramar som skapats, något som kräver kunskap om vilka handlingar som är rimliga (Svensson, 2008a). Handlingsutrymme ska, enligt Svensson (2008a) inte förstås som antingen bra eller dåligt, utan snarare som en nödvändighet i ett yrke där den professionella hela tiden måste väga och hantera olika behov och situationer mot varandra. Handlingsutrymmet påverkas också av de intressen och värderingar som präglar den yrkesverksamme, men samhällets och allmänhetens inställning

påverkar också socialarbetarens beslut. Debatter i massmedia bidrar också till en påverkan på handlingsutrymmet, till exempel kan debatt väckas kring ärenden där resultatet inte blivit som önskat (Svensson, 2008a).

Svensson (2008a, s. 25) beskriver fyra sätt som socialarbetaren kan hantera det handlingsutrymme som ges. Antingen kan socialarbetaren följa de riktlinjer som finns och hänvisa till att reglerna måste följas (1) eller så kan socialarbetaren arbeta för förändring inifrån organisationen genom att till exempel lyfta problem med chefer (2). Men socialarbetaren kan också arbeta för förändring utifrån genom att väcka debatt och bilda opinion (3) eller så kan socialarbetaren hitta på en egen lösning och således kringgå problemet (4).

När två människor möts sker en interaktion de två emellan, något som också kännetecknar mötet mellan en socialarbetare och brukare (Svensson, 2008b). Som socialarbetare kan det därför vara av vikt att ha förståelse över vad som sker med interaktionen vid ett möte med en brukare, då interaktionen bland annat påverkar den tillit brukaren känner till organisationen och socialarbetaren, om brukaren känner att den professionella är sympatisk och gör att brukaren känner sig förstådd, om den professionella är empatisk och kan läsa av den enskilde brukaren (Svensson, 2008b).

Att vara brukare av socialt arbete innebär oftast att en individ har ett behov av hjälp. Att få den önskade hjälpen kräver oftast någon form av anpassning för att passa in i organisationens ramar och föreskrifter men också att socialarbetaren anser att det finns ett hjälpbehov (Laanemets, 2008). Att vara brukare innebär också att individen är beroende av någon annan för att få hjälp eller stöd. Beroendet av andra väcker ofta delade känslor hos den enskilde individen och det kan vara svårt att hantera ett klientskap. Svårförstådda organisationer, svårigheter för klienten att veta vad som kommer att ske, hänvisningar till olika enheter och instanser, otydliga besked och svårigheter att få tid är aspekter som bidrar till svårigheterna att vara klient (Laanemets, 2008). Samtidigt som brukaren måste ha tålamod i kontakten med en komplex organisation och socialarbetaren som brukaren möter är viktig, då: ”hon eller han är ju organisationens mänskliga ansikte” (Laanemets, 2008, s. 127). Socialarbetaren kan bli betydelsefull och verka som någon brukaren kan vända sig till, lita på och få hjälp med att lösa situationen (Billquist & Johnsson, 2004 se Laanemets, 2008, s. 127).

4.3 Normer, attityder och värderingar

Normer, attityder och värderingar som den enskilda socialarbetaren, polisen eller åklagaren har, påverkar arbetet med brukare eller klient, något som bland annat beskrivits av Eliasson (1997). När det gäller arbetet med våldsutsatta kvinnor skriver Eliasson att:

”Våra attityder till offren för kvinnomisshandel och våldtäkt har betydelse för hur dessa bemöts – när vi hör deras berättelser, eller hör om fenomenet i allmänhet. Detta har i sin tur effekter på hur kvinnorna uppfattar sig själva, sin situation och sina möjligheter till ett liv på samma villkor som andra, samt vilket budskap som ges till andra kvinnor, både våldsdrabbade och andra. Ändrade attityder innebär att kunskap som påverkar oss emotionellt och ändrar vårt beteende måste ersätta de myter som nu skyddar både våldsmännen och den stillatigande majoriteten av medborgarna som egentligen inte accepterar våldet men inte ’orkar’ eller ’vågar’ säga ifrån. En insikt om de egna attityderna är ett nödvändigt första steg för att bryta de onda cirklarna” (Eliasson, 1997, s. 32).

Eliasson (1997) skriver vidare att attityder och värderingar ofta beskrivs med likhetstecken men att värderingar är grunden för de attityder vi uppvisar. Eliasson (1997) menar att de värderingar vi har är grunden för de normer som finns och således får de betydelse för den professionelles beteende. Eliasson (1997) betonar att värderingar om våld är något som socialiseras in i människan och något som finns på samhälls- och gruppnivå och grundas i våra traditioner (historiska, kulturella, religiösa). Attityder handlar snarare om hur vi handlar i förhållande till en företeelse, något som får betydelse för hur vi uppfattar ett problem som våld i nära relationer och det är också grunden för hur vi reagerar på frågan (Eliasson, 1997).

Hydén (2002a) har formulerat en normmodell som förklarar att normer påverkar den enskildes handlingar. Normer byggs enligt Hydén (2002a, s. 285) upp av tre delar: *vilja*, *kunskap* samt *systemmöjligheter*. Viljan kan förklaras som ”motiven för människans handlande” alltså de värderingar som kan kopplas till vad som driver en individ till handling (Hydén, 2002a, s. 285). De drivkrafter eller motiv som styr den enskilde individens handlande kan i sin tur förstås påverkas av vad Hydén (2002a, s. 285) benämner som ”motivationssystem”. Med motivationssystem förklaras en individs moraliska- och etiska referenspunkter men även faktorer som religion och politisk ståndpunkt (Hydén, 2002a). Kunskap är i sin tur ”beroende av hur vi ser och uppfattar världen” (Hydén, 2002a, s. 285). Den kunskap en individ besitter, påverkas av en rad faktorer och egenskaper hos individen som till exempel utbildning, etnicitet och kön (Hydén, 2002a). Hydén (2002a) poängterar även att kunskap inte bara behöver innebära sådan kunskap som en individ

tillskansat sig genom böcker utan att det också kan vara social kompetens eller kunskap som individen fått på annat sätt. Den sista delen i Hydéns (2002a) normmodell kallas systemmöjligheter. Med detta innebär att de strukturella förutsättningarna, både exempelvis socio-kulturella och ekonomiska, som finns inom ett system sätter de ramar som individen har att förhålla sig till (Hydén, 2002a). Exempelvis kan den aktuella lagstiftningen på ett område förstås som strukturella förutsättningar som påverkar individens möjlighet till handling.

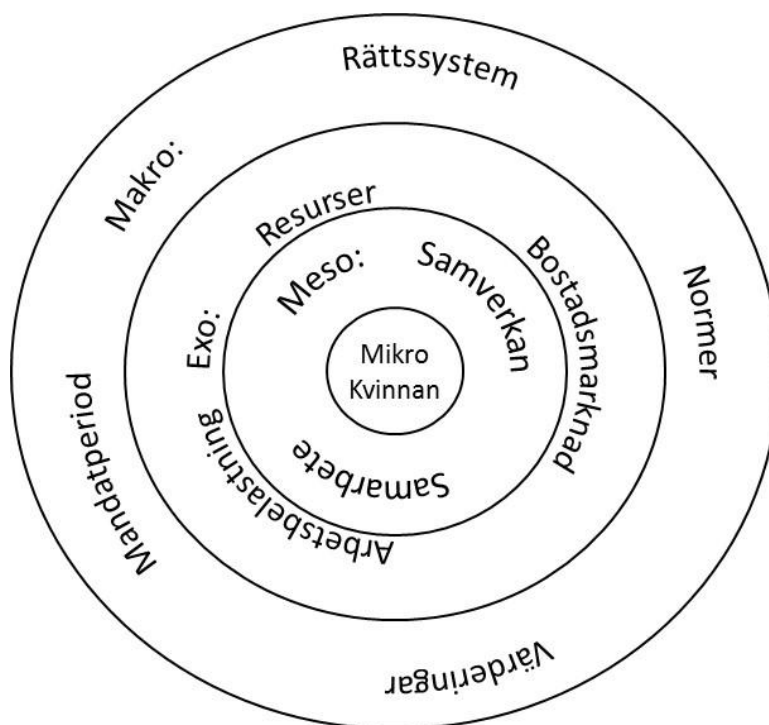
Normer går också att förstås utifrån ett normalitetsperspektiv. Att vara normal kan vara önskvärt och eftertraktat, till exempel vill människor inte avvika genom fattigdom utan de vill vara "som alla andra" (Svensson, 2007, s. 17). Samtidigt kan det finnas en önskan att vara originell, genom att till exempel ha mer pengar eller klä sig på annorlunda för att synas. Det normala är inte något konstant utan föränderligt och påverkar vad det sociala arbetet fokuserar på och intresserar sig för (Svensson, 2007). Det sociala arbetet syftar i mångt och mycket åt att förbättra, hjälpa och stödja brukare och klienter, samtidigt som det innebär en viss grad av kontroll (Svensson, 2007). De som utövar socialt arbete gör ofta det baserat på en känsla av vad som "känns bra och rätt" (Svensson, 2007, s. 21). Det finns också en normativ aspekt med det sociala arbetet, vilket innebär att vad den enskilda professionella uppfattar som korrekt får konsekvenser för dess handlade (Svensson, 2007). Det sociala arbetet innebär också att den professionella måste förhålla sig till de lagar som finns och socialarbetaren tolkar därav lagen på uppdrag av den aktuella verksamheten. Svensson, 2007, s. 21 skriver: "Det betyder att det sociala arbetets praktik är ett uttryck för de normer som styr utformningen av uppdraget, men också att varje socialarbetares normer avspeglas i arbetet".

4.4 Sammanfattning av teoretiska utgångspunkter

Bronfenbrenners utvecklingsekologi fungerar i denna studie som en referensram som bidrar till en förståelse och skapar en struktur kring samhällets skydd av våldsutsatta kvinnor. Kvinnan befinner sig på mikronivå och runt henne finns olika faktorer som påverkar det skydd hon får. Vidare har jag valt att introducera läsaren för begreppet handlingsutrymme och förklarat hur en yrkesverksam har möjlighet att nyttja sitt handlingsutrymme utifrån den organisation den är verksam inom. Avslutningsvis har jag fört ett kort resonemang om normer/värderingar/attityder för att belysa att detta påverkar yrkesverksammas handlingar som i sin tur påverkar mötet och den hjälp en brukare eller klient får från professionella.

5 Analys

Nedan följer en analys av det insamlade materialet. Utgångspunkten för min analys har varit ett rikt och varierat material, både i form av styrdokument, gruppintervjuer och självbiografier. Materialet i stort upplevdes till en början som spretigt men efter att ha läst och lyssnat igenom det flertalet gånger, tyckte jag skönja att det fanns vissa hinder och förutsättningar som påverkade det skydd som finns för våldsutsatta kvinnor. Vid bearbetning av materialet identifierade jag att dessa hinder och förutsättningar finns på olika nivåer som samspelar och påverkar den våldsutsatta kvinnan. Jag har därför valt att utifrån Bronfenbrenners utvecklingsteori placera den våldsutsatta kvinnan på det jag kallar individnivå (mikro) med lokal- (meso), samhäll- (exo) och strukturell nivå (makro) som cirklar som kretsar kring den enskilda kvinnan och påverkar det skydd hon får, se figur 1.

Figur 1. Min applicering av Bronfenbrenners utvecklingsekologi på våldsutsatta kvinnors skydd.

5.1 Individnivå

På individnivå befinner sig den enskilda kvinnan. Runt henne finns olika närmiljöer i form av olika aktörer (Andersson, 1986; Andersson, 2002). Av både styrdokumenterna, självbiografierna och gruppintervjuerna framgår det att det finns många olika aktörer som en våldsutsatt kvinna kan komma i kontakt med, exempelvis socialtjänst, kvinnojour, polis, kvinnans familj, vänner eller

grannar. På individnivå framgår det att flera olika faktorer påverkar det skydd den enskilda kvinnan får, till exempel bemötande och kunskap från professionella.

5.1.1 Våldsutsatta kvinnors egen delaktighet i att skydda sig själva

En förutsättning som flera av grupperna påtalar som viktigt för att kvinnan ska kunna vara skyddad från våld är att hon själv tänker på sin säkerhet. Grupperna menade att det var viktigt att kvinnorna själva tänker på hur hon ska skydda sig mot våldet, något som benämns som att ha ett säkerhetstänk. De beskrev att det handlar om ett risk- och säkerhetstänk och en av deltagarna i grupp C beskrev detta genom följande citat: ”Man kan liksom, se till att man inte är ensam i vissa situationer, om man ska flytta sig från punkt A till B så ska man ha någon som ser till att man kommer fram”. Med säkerhetstänk menas alltså aspekter för hur kvinnan kan upprätthålla skyddet, exempelvis genom hur hon rör sig, vem hon talar med men också hur hon använder sociala medier, smartphones och internet. I styrdokumentet, exempelvis Socialstyrelsen (2013a) beskrivs säkerhetstänk hos den utsatta som en del av den inre säkerheten och som en del av det skydd som kan upprättas för en våldsutsatt. Även Socialstyrelsen (2011) betonar säkerhetstänk hos individen själv som en förutsättning för att leva skyddad. Till exempel beskrivs att den våldsutsatta bör förvara viktiga dokument och en extranyckel på ett säkert ställe. Socialstyrelsen (2011) menar att ett säkerhetstänk krävs både den enskilda individens säkerhet men även för andra kvinnor om individen befinner sig på ett skyddat boende. Även här framhålls faktorer som att den skyddsökande inte själv röjer sin vistelseort samt regler om sekretess, mobiltelefoner och internetkommunikation som en del av ett säkerhetstänk.

Samtidigt beskriver deltagarna i grupp A att våldsutsatta kvinnorna ofta mår så dåligt och har varit utsatta för så mycket att de inte orkar ha ett säkerhetstänk och att detta kan leda till incidenter som att våldsutövaren hittar henne. Säkerhetstänk är viktigt enligt deltagarna men det går aldrig att utesluta att förövaren får tag på den utsatta, till exempel genom att spåra henne med telefonen:

”Man kan aldrig säga att någon har mer eller mindre skydd, eller jo det kan man, men det beror på vad de har varit utsatta för och vem som har utsatt dem för det. Samtidigt så vet man aldrig var man har förövaren någonstans och hur han tänker, det vet man aldrig. Så man kan liksom aldrig, man kan aldrig släppa... de är utsatta hela tiden och vi gör allt vi kan för att inte de ska, för att det inte ska avslöjas var de bor men de är också bara människor och det är inte alldeles lätt för dem heller”
(deltagare grupp A)

Att ha ett säkerhetstänk kopplar jag till Häggblom och Möller (2007) som redogjort för olika strategier som våldsutsatta kvinnor utvecklat i syfte att skydda sig mot våld. Exempelvis poängterar de att våldsutsatta kvinnor är medvetna om våldsutövarens tonläge och humör för att på så sätt känna av om personen kommer bli våldsam (Häggblom & Möller, 2007). Liknande erfarenheter hittas bland deltagarna i gruppintervju B som beskriver hur kvinnan hanterar mannens våld, som ett sätt att skydda sig, genom att göra det de kan för att styra våldet. Genom att kvinnan tänker på vad hon har på sig, hur hon ser ut, vad hon säger, gör hon motstånd mot våldet och skyddar sig. Deltagarna beskriver också hur kvinnan, genom att stanna i relationen, också försöker skydda sig. De förklarar detta som skydd genom att poängtera att kvinnan då har en viss kontroll över mannen, om hon lämnar honom förlorar hon den lilla kontroll och det motstånd hon kan ge.

5.1.2 De informella nätverkens betydelse för våldsutsatta kvinnor

Det är inte bara formella aktörer som har betydelse för den våldsutsatta kvinnan. Det framgår att informella nätverk som vänner och familj också är en faktor som möjliggör stöd, hjälp och skydd i den utsatta situationen. Deltagarna i grupp B säger att en del av de kvinnor de mött har beskrivit en vän som viktig på så sätt att denna förstått kvinnans situation, lyssnat på henne, ställt följdfrågor och på så sätt blivit en vändpunkt för kvinnan för att ta sig ur den våldsamma relationen. Liknande upplevelser framgick av Maria B som bland annat skrev om hur en väninna till henne fick stor betydelse för henne då väninnan var hård och sa till henne att hon var tvungen att lämna sin partner. Samtidig som det framgår att det kan finnas en vän som stöttar och skyddar poängteras det i grupp B att många av de kvinnor som de möter, knappt har något socialt nätverk runt sig. Det finns kanske någon väninna som vet om kvinnans situation men eftersom att många inte berättar hur de har det utan försöker dölja det, kan de inte heller få hjälp av sitt nätverk. Flera av kvinnornas egna berättelser beskriver hur nätverken vände dem ryggen när de fick höra om våldet. I Moes (2007) studie beskrivs att informella nätverk i form av vänner, ofta är första anhalten för kvinnor att vända sig till för stöd, samtidigt som dessa kan vara begränsande då kvinnan ofta möts av misstro. Även om deltagarna i gruppintervjuerna betonade vikten av att allmänheten visar civilkurage och vågar fråga våldsutsatta hur det står till, beskrev både Maria B och Javiera genom sina berättelser hur vänner och bekanta i omgivningen inte ville eller vågade se att deras partner utsatte dem för våld utan vände ryggen till eller tog mannens parti. Trotter och Allens (2009) studie visar att detta är vanligt förekommande bland våldsutsatta kvinnor och de poängterar att informella nätverk spelar stor roll för kvinnorna men att många tar avstånd från kvinnorna när de får vetskap om våldet.

Liknande upplevelser beskriver Javiera när hon skriver om hur omgivningen och samhället valde att blunda för våldet och hur hon vid flera tillfällen sprungit ur sin lägenhet och ringt på hos grannarna men att ingen valt att öppna, trots att de hört henne. Att de uppmärksammat hennes rop på hjälp blev tydligt när hon beskrev hur hennes mamma vid ett tillfälle fått frågan om hon blivit ihjälslagen eller inte. Även Maria C beskrev att andra runt omkring henne var medvetna om vad som försiggick inom hemmets väggar men att ingen valde att göra något. Hon beskrev bland annat hur grannarna från lägenheterna runt omkring bankade i väggarna, särskilt när hon grät och han skrek, men att det aldrig var någon som ringde på:

”Alla vet, men jag spelar med i spelet med grannarna. Det finns inget att tala om. Och just därför att vi inte talar, finns det inte. Eller nästan inte” (Carlshamre, 2006, s. 52).

Att omgivningen väljer att blunda för våldet tolkar jag således som ett hinder på individnivå för kvinnan att leva i skydd från våldet.

5.1.3 Professionella aktörers delaktighet i att skydda våldsutsatta

På en individnivå urskiljer jag att det finns några faktorer som blir särskilt väsentliga när det gäller det konkreta skydd som kvinnor faktiskt får i en våldsutsatt situation. En sådan faktor är det som framgår av SOU 2006:65, att göra hot- och riskbedömningar i kontakten med våldsutsatta kvinnor för att kunna avgöra hur säker kvinnan är. Deltagaren i grupp D förklarar att en våldsutsatt kvinna alltid har ett behov av skydd men att skyddet kan se olika ut exempelvis beroende på var kvinnan bor, då skyddet kan påverkas om hon bor på en plats där tekniken inte fungerar om hon t.ex. behöver ringa efter hjälp. För att kunna skydda kvinnan är det alltså viktigt att socialtjänsten gör kartläggningar för att kunna erbjuda kvinnan adekvat skydd. I likhet med vad Svensson (2008a) skriver om den professionelles handlingsutrymme är det här upp till socialarbetaren att tolka den våldsutsatta kvinnans behov för att skydda henne. Deltagaren i grupp D säger att kartläggningen måste visa om det finns någon person som skulle kunna känna igen kvinnan i den stad man planerat att placera henne eller om det finns någon som kommer ringa till mannen och berätta att han eller hon har sett kvinnan och barnen på den här platsen och på så sätt avslöja henne? Även vid handläggning av kvinnans ärende är det viktigt att den professionella har ett säkerhetstänk. T.ex. framgår det av Socialstyrelsen (2011) att det kan finnas ett behov av att kvinnan och socialsekreteraren träffas på en annan plats än i socialtjänstens lokaler för att undvika exempelvis konfrontationer med våldsutövaren.

En skyddsåtgärd som ibland erbjuds våldsutsatta kvinnor är skyddade personuppgifter. SOU 2006:65 och prop. 2006/07:38 belyser hur skyddade personuppgifter kan innebära drabbas av ytterligare svårigheter för våldsutsatta. Ett problem är exempelvis att vid en kvarskrivning kan kvinnans post fördröjas vilket kan leda till extra kostnader. En skyddsåtgärd som kvarskrivning med sekretessmarkering innebär bland annat att det inte är möjligt för kvinnan att ha ett bibliotekskort eller ta del av högkostnadsskyddet då detta ofta innebär att kvinnan behöver uppge sitt personnummer och ”allt som kan knytas till ett personnummer hos någon i hushållet innebär en risk” (SOU 2006:65, s. 128). Att skyddade personuppgifter kan innebära ytterligare svårigheter som en konsekvens av direkta skyddsåtgärder framgår också av Weinehall och Jonsson (2009). Deras studie, poängterar i likhet med styrdokumentet, att kvinnans liv begränsas av det skydd samhället erbjuder henne när hon får skyddade personuppgifter.

5.1.4 Professionellas förmåga att upptäcka utsatthet

Socialstyrelsen (2011) skriver att personer som utsätts för våld i nära relationer kan tycka att det är jobbigt att söka hjälp för våldet, till exempel på grund av känslor av skam. Därför är det viktigt att socialtjänsten är uppmärksam på andra situationer där våldet kan uppmärksammas, till exempel när en kvinna söker hjälp från socialtjänsten för till exempel försörjningsstöd. För att upptäcka våld i nära relationer, är det en förutsättning att personalen vågar fråga om våld. Samtidigt finns det en brist i kunskapen om exempelvis våldsutsatta kvinnor med särskilda behov (SOU 2006:65) som missbruk och funktionshinder och uppmanar till vikten av kunskap och kompetens inom området våld i nära relationer.

Betydelsen av att den professionella inte har tillräcklig kunskap om våld i nära relationer talar även deltagaren i grupp D om. Hon menar att om den professionella inte har tillräcklig kunskap kanske han eller hon inte uppfattar situationen som så allvarlig vilket kan innebära att kvinnan exempelvis placeras i kommuner där det finns personer som kan avslöja var hon befinner sig. Hon förtydligar hur viktigt det är att alla aktörer har rätt kompetens, oavsett om de arbetar inom polisen, hälso- och sjukvård, folktandvård, socialtjänst, skola. Wallberg (2003) poängterar också vikten av att olika aktörer uppmärksammar och är medveten om att våldsutsatta ofta döljer våldet och att det därför är viktigt att olika yrkesverksamma inom olika områden vågar prata om våld i nära relationer. Förmågan att upptäcka utsatthet har således betydelse för möjligheten att skydda kvinnan och innebär också att det är viktigt att yrkesverksamma vågar fråga om våld. Deltagarna i grupp B berättar bland annat att de upplever att det finns ett tabu att fråga om våld inom relationer inom

hälso- och sjukvården och att de stött på en stor rädsla att fråga om våld, då många är rädda för att kränka någon. Grupp B menar dock att det är viktigt att fråga om våld även om kvinnan inte svarar just den gången, så kanske hon svarar en annan gång. Att professionella frågar om våld poängteras även från Socialstyrelsens (2011) håll som också belyser vikten av att det finns beredskap i form av tid och rutiner om det är så att en person berättar att hon blir utsatt för våld.

5.1.5 Vikten av professionellas förmåga att skapa förtroende

Det framgår av materialen att den professionellas förmåga att skapa förtroende och tillit till kvinnan har stor betydelse för om kvinnan kommer att öppna upp sig. Att hon öppnar upp sig och berättar om sin situation är enligt mig ett första steg i processen att leva ett liv fritt från våld. Deltagarna i grupp C beskrev att relationen mellan våldsutsatt och yrkesverksam har stor betydelse för det stöd kvinnan kommer uppleva. En av deltagarna betonar att eftersom det (att leva utan våld) handlar om en process hos kvinnan, är den professionellas bemötande viktigt då detta är väsentligt för huruvida kvinnan kommer våga berätta sin hemlighet eller gå därifrån och bära på den under några år till. Detta kan också kopplas till Svensson (2008a) som beskriver att den professionella har ett ansvar av att vara medveten om vad som sker i mötet mellan klient och socialarbetare. Om klienten upplever att den professionella är sympatisk innebär detta att klienten känner sig förstådd. Detta beskrivs bland annat hos Maria B som beskrev hur en polis fick stor betydelse för henne då hon genom sitt lugn skapade en trygghet hos henne. Hon beskrev även hur en kurator på ett Kvinnofridscentrum fick stor betydelse, då hon hjälpte henne att komma till insikt med vad hon har varit utsatt för. Samtidigt framgår det av styrdokumentet (SOU 2006:65) och gruppintervjuerna att mötet med en professionell är som att ”vinna på lotto”. SOU 2006:65 skriver att socialtjänstens kunskaper om våldsutsatta kvinnor och bemötande är centralt både för vilka insatser som väljs, men också för hur kvinnan uppfattar stödet. Beroende på vem den våldsutsatta möter blir hon antingen trodd på eller ifrågasatt. Liknande resonemang förs av Pratt-Eriksson, Bergbom och Lyckhage (2014) som skriver att våldsutsatta kvinnor upplever att de inte tas på allvar och respekteras av olika yrkesverksamma. Maria C beskrev hur en familjerådgivare hon och hennes partner träffade inte kunde hantera när våldet kom på tal utan snarare fattade sympati för mannen och fokuserade på hans upplevelser från barndomen och inte våldet som var orsaken till mötet. Att känna sig förstådd framgick också som viktigt i Häggblom och Möllers (2007) studie, där känslan av stöd från både informella och formella nätverk gav en styrka hos kvinnorna att lämna våldet bakom sig.

Både kvinnornas egna berättelser och gruppintervjuerna betonar vikten av att yrkesverksamma gör ”något extra” och på något sätt går utanför de ramar som ges. Jag tolkar att det handlingsutrymme (Lipsky, 1980) som yrkesverksamma har och utövar, får betydelse för det skydd som våldsutsatta kvinnor får. Som Svensson (2008a) betonar kan den professionelles handlingsutrymme hanteras på fyra olika sätt. Till exempel kan den enskilda gömma sig bakom regelverket eller hitta en egen lösning för att hjälpa kvinnan. Grupp B exemplifierar detta när de talar om en kvinnofridssamordnare som gjorde allt hon kunde för att hjälpa kvinnorna och bad om lov i efterhand vilket innebar att hon gick utanför de angivna ramarna. Av kvinnornas egna berättelser framgick det att när den yrkesverksamma gick utanför ramarna skapade detta en trygghet och ett förtroende för den yrkesverksamma. Javiera ger uttryck för att det finns yrkesverksamma som får en särskilt central roll i den våldsutsattas liv, för henne var det en person från socialtjänsten som blev betydelsefull: ”Min räddning blev till slut ändå en person på socialen. OM jag inte hade träffat just den personen skulle jag förmodligen ha varit fast i min exmans tortyrkammare än idag. Eller ännu troligare – död” (Javiera 2012, s. 136). Även Magdalena skriver om hur vissa yrkesverksamma fått särskild betydelse för henne. En sådan person är den kvinnojourskvinna som hon själv beskriver som en eldsjäl. Magdalena beskriver att kvinnojourskvinnans röst var lugnande och att hennes utstrålning var varm och rogivande. Hon beskriver även en polis som hon får bra kontakt med, ”jag tror att hennes omtanke var den bensin jag behövde för att orka köra vidare” (Graaf, 2006, s. 114). Samtidigt som materialet beskriver vikten av att gå utanför ramarna beskriver exempelvis deltagarna i grupp A tillfällen som kan tolkas som motsatsen. Deltagarna i grupp A beskrev en upplevelse av trötthet, att professionella inom exempelvis socialtjänst ser kvinnojourer som ett sätt att komma undan ett problem och att om den våldsutsatta befinner sig någon annanstans (på kvinnojouren) så är det ärendet ”lugnt”. Jag tolkar denna upplevda ”trötthet” som ett sätt för den professionella att hantera en situation där den professionella inte upplever att han eller hon har tillräckliga befogenheter och resurser för. Genom att lämna över kvinnan till en annan aktör (kvinnojouren), använder den professionella sitt handlingsutrymme. Den professionelles ”icke-vilja” att gå utanför ramarna kan således förstås som ett sätt för den professionella att hantera sin yrkesroll.

5.2 Lokalsamhällets inverkan på skydd

Det skydd våldsutsatta kvinnor får, påverkas också av faktorer som jag har valt att placera på lokalsamhällelig nivå. Med lokalsamhälle menar jag det Bronfenbrenner (1979) kallar mesonivå.

Jag förstår alltså, i likhet med Levin och Lindén (2006), lokalsamhället som interaktionen mellan de aktörer som den enskilde individen har i sin närhet och har kontinuerlig kontakt med.

5.2.1 Information som ett sätt att skapa skydd

En förutsättning för att få hjälp och leva ett liv fritt från våld, framgår av kvinnornas egna berättelser, är att få information från olika aktörer. Detta poängteras bland annat av Ekström (2014) som i intervjuer med utsatta kvinnor studerat våldsutsatta kvinnors erfarenheter av stöd i samband med rättsprocessen. Att inte få information kan vara ett hinder för skyddet för våldsutsatta kvinnor. Detta beskrivs av Javiera som belyser hur bristen och tillgängligheten av information försvårar den våldsutsattas situation och möjligheterna att få tag på den hjälp som finns. Hon problematiserar att kvinnor som lever med våld, oftast inte klarar av att leta upp telefonnummer och ringa runt till olika aktörer själv:

”Ett annat problem för misshandlade kvinnor, är att få tag på den hjälp som finns. Den som lever i en sådan kaotisk situation klarar oftast inte att själv ta tag i saken och leta telefonnummer till socialen, kvinnojourer och liknande. Hon kanske inte ens kommer åt att ringa eller gå någonstans, eftersom mannen hela tiden kontrollerar henne. Och skulle hon lyckas få kontakt med till exempel socialen, så är det inte alls säkert att hon kan få hjälp direkt. Många verkar tro att det finns kriscentrum och skyddade boenden till alla som behöver, men så är det verkligen inte. I större städer finns det flera ställen, men det är ändå svårt att få fram en ledig plats när det behövs. Och hur ser det då ut på mindre orter? Många kvinnor blir tvungna att stanna kvar hos mannen, bara för att det inte finns något alternativ.” (Javiera 2012, s. 139).

Socialstyrelsen (2011) belyser även de vikten av att en våldsutsatt kvinna får den information som hon behöver. Information kan i detta avseende till exempel handla om hur kvinnan gör en polisanmälan, information angående målsägandebiträde, information om besöksförbud, men också information om frivilligorganisationer (Socialstyrelsen 2011). Att inte få information skriver bland annat Maria B om. Hon beskriver i sin berättelse att bristen på information bidrar till oro och rädsla. Hon upplevde att hon inte fick tillräckligt mycket information i samband med hennes polisanmälan mot sin partner genom följande citat:

”Själv hade jag inte hört något från polisen, inte ett enda ljud. Jag undrade vad som pågick. Hade de honom inlåst eller skulle han komma ut snart, full av hämnd? Skulle han söka upp mig då? Oron över att ingen hörde av sig till mig gnagde. (Blomqvist, 2014, s. 108)

Även hos Javiera finns exempel på hur bristen på information skapar oros känslor. Javiera skriver att hon aldrig fick veta när hennes före detta partner skulle avtjäna sitt fängelsestraff eller när han skulle få permission, något som gjorde att hon oroade sig för vad som skulle kunna hända om hon plötsligt mötte honom. Men bristen på information orsakar inte bara oro och rädsla utan det innebär även att en del av de insatser som är till för att skydda den utsatta från våldsutövaren fallerar. Detta beskrivs bland annat av Maria B som beskriver hur hon inte fick information om att det var hon som behövde ansöka om besöksförbud. Det var först när hon själv kontaktade polisen angående detta som hon fick veta att det låg på henne att ansöka om besöksförbud:

”Polisen som jag pratade med sa att det var upp till mig att ansöka om ett besöksförbud. Men hur skulle jag kunna veta det? Jag hade aldrig varit i kontakt med polisen tidigare. Varför hade inte min advokat sagt något till mig?” (Blomqvist, 2014, s. 127).

Att få motstridig information från olika aktörer beskrivs av Maria B som något som försvårar situationen. Hon beskriver hur hon fick information från sin advokat om ett planerat rättegångsdatum efter att partnern häktats och att hon hade fått besked om att han inte skulle släppas innan rättegången men att detta var felaktigt och att hon senare fick besked från polisen om att mannen var släppt. Maria beskriver sina känslor efter beskedet:

”Jag förstod ingenting. Vem skulle jag lita på? Det var bara två timmar efter att man bedyrat att en rättegång var bestämd, att ett datum för denna var satt och att han skulle sitta kvar i häktet. Varför hade inte min advokat ringt mig? Varför ringde en helt okänd polisman upp mig nu? Vart skulle jag ta vägen nu? Kunde jag vara kvar i den gemensamma bostaden? Skulle jag gömma mig? Skulle han söka upp mig? Jag lade på luren och det kändes som om en matta drogs bort under mina fötter. Mina egna hjärtslag hördes i mina öron” (Blomqvist, 2014, s. 126).

5.2.2 Betydelsen av samarbete mellan aktörer

En faktor som uppmärksammas i både styrdokumentet, kvinnornas egna berättelser och gruppintervjuerna är samarbetet mellan olika aktörer. Samarbete framträder som väsentligt både för att upprätthålla och för att möjliggöra ett skydd för våldutsatta kvinnor, något som också uppmärksammas av Jakobsson et al (2013). Wallberg (2003) poängterar att samarbete mellan aktörer är en viktig del då detta möjliggör för kvinnan att få rätt insatser utifrån hennes enskilda behov. I SOSFS 2014:4 betonas vikten av samverkan för att de insatserna som ges inte skall motverka varandra. Även Socialstyrelsen (2013a) betonar vikten av samarbete och menar att det är avgörande faktor för att kunna tillgodose den skyddsökandes behov. Socialstyrelsen (2013a, s. 63)

skriver: ”Därutöver finns behov av att socialtjänsten och skyddade boenden samarbetar med myndigheter och andra organisationer, för att skapa ett så bra skydd och stöd för den enskilda som möjligt”. Javiera ger exempel på när samarbetet brustit och de konsekvenser detta fick för hennes skydd. Vid ett tillfälle när hon blivit utsatt för våld av sin partner övertalade polisen henne att lämna hemmet och följa med dem. Javiera beskriver hur polisen lämnade av henne vid kommunens socialkontor med löftet om en plats i skyddat boende. Kommunikationen mellan polis och socialtjänst hade dock brustit varpå hon möttes av en ovetandes socialsekreterare, som i sin tur hjälpte henne med en taxi tillbaka till våldsutövaren. Javiera säger: ”Den här missen ledde till att jag blev brutalt misshandlad i ytterligare ett år, innan jag äntligen klarade av att ta klivet och lämna mitt ex” (Javiera, 2012, s. 140).

Även i gruppintervjuerna talar deltagarna om vikten av samarbete mellan aktörer. Grupp A diskuterar att de i deras verksamhet ser ett stort värde i samarbetet mellan dem som kvinnojour och det kommunala bostadsbolaget då deltagarna menar att detta underlättar deras arbete och bidrar till skydd för kvinnorna. Liknande resonemang förs av deltagarna i grupp C. En av deltagarna liknar samarbetet mellan aktörer som en allians och beskriver att en väletablerad sådan med gott samarbete mellan aktörer som kvinnojour och socialtjänst är när båda parter förstår och jobbar för samma sak, bollar med och återkopplar till varandra. Deltagaren menar att när samarbetet är välfungerande som ovan, når kvinnan snabbare resultat och stannar exempelvis inte lika länge i kvinnojouren.

Prop. 2006/07:38 (s. 15) framhåller att ”en fungerande samverkan, både på en övergripande nivå och i enskilda ärenden, är ur många aspekter en förutsättning för att socialtjänsten skall kunna lösa sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt och uppfylla de krav som ställs i lagstiftningen”. Samverkan mellan kommun och andra aktörer som frivilligorganisationer, polis, skola, åklagare och hälso- och sjukvård är viktigt för att socialtjänsten ska kunna lösa sina uppgifter. Prop. 2006/07:38, beskriver exempelvis att när det gäller vistelsebegreppet och kommuner som inte kommer överens och samarbetar om detta, bidrar till att kvinnor faller mellan stolarna. Magdalena beskriver hur detta påverkade hennes situation när hon skulle fly Stockholm och påbörja ett nytt, skyddat liv i Göteborg:

”Men hur skulle det gå till? Med hjälp av polisen? Nej det var inte deras ansvar; de hade gjort sitt och var inget taxibolag! Kvinnojouren? Nej, det låg inte hos dem; de gav bara tillfälligt husrum till

misshandlade kvinnor. Socialtjänsten? Nej, det låg inte heller på deras bord, för de tyckte att ansvaret fanns hos polisen, som ansåg att hotbilden var så allvarlig.” (Graaf, 2006, s. 142)

Genom aktörers samarbete kan förhoppningsvis liknande situationer och upplevelser undvikas. I SOSFS 2014:4 3 kap. 9 § finner man även föreskrifter kring samverkan. Socialnämnden ska samverka för att samordna sina insatser så att de inte motverkar varandra, och insatser som ges till flera i en familj ska samordnas med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos den våldsutsatta. Det framgår även av SOSFS 2014:4 3 kap. 10 § att socialnämnden ska samverka externt med andra aktörer som berörs för att samordna insatserna så de inte motverkar varandra, även detta ska göras med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos den våldsutsatta. Även Socialstyrelsen (2011) skriver att andra aktörer än kommunen måste ta ansvar baserat på sin specifika kunskap. Vidare framgår det att samverkan är nödvändig för att kunna komma i kontakt med våldsutsatta och kunna ge det stöd och hjälp de har rätt till men även för att verksamheterna ska kunna utvecklas. Detta blir tydligt i SOU 2006:65 där skyddat boende diskuteras som inte alltid förekommande i den egna kommunen, varav det kan vara nödvändigt med samarbete mellan kommuner.

Magdalena beskriver även hur samverkan mellan olika kommuner påverkade henne. När hon hade flyttat till Göteborg blev hon tillsagd att kontakta socialtjänsten där för att få hjälp att finna boende. Den kommun hon fortfarande var skriven vid i Stockholm ville dock inte stå för hennes ekonomiska bistånd längre då de menade att hon inte längre befann sig i folkbokföringskommunen och att det därför inte var deras ansvar att bevilja ekonomiskt bistånd utan istället den kommun hon befann sig i för tillfället. När socialtjänsten i stadsdelen Majorna kontaktades möttes Magdalena av en socialsekreterare som menade att hon var tvungen att skriva sig i Göteborg för att kunna få hjälp från dem. Trots att Magdalena hade en poliskontakt som bekräftat att ingen fick veta var hon befann sig ville socialsekreteraren hon mötte ringa till förra kommunen och berätta var hon nu bodde. Detta tyder på att för kvinnor som lever i utsatthet och har ett behov av exempelvis skyddade personuppgifter, uppfattar jag att kraven ökar och gör hanteringen svårare. Javiera beskriver till exempel hur hanteringen av sekretessbelagda uppgifter kunde fått förödande konsekvenser för henne. När rättegången mot hennes partner tagit slut, skickades en kopia av domslutet till hennes före detta man där adressen till Javieras skyddade boende stod, vilket innebar att mannen som hon skulle leva skyddad från nu visste var hon befann sig.

5.3 Samhällsnivå

Det finns även förutsättningar och hinder på samhällsnivå som påverkar det skydd våldsutsatta kvinnor får. Jag har identifierat faktorer som kan förklaras utifrån Bronfenbrenners (1979) exonivå, något som jag översätter till en samhällsnivå. Faktorer som befinner sig på denna nivå påverkar individen men befinner sig utanför dess närmiljöer vilket innebär att individen inte har något direkt inflytande över dessa (Levin & Lindén, 2006).

5.3.1 Resurser påverkar skyddet

I flera gruppintervjuer betonas att resurser av olika slag påverkar det arbete och skydd som upprättas för våldsutsatta. I grupp A säger sig en av deltagarna uppleva att kommunen inte stödjer deras verksamhet ekonomiskt sett i samma utsträckning som andra kommuner stödjer motsvarande verksamheter, något som hon menar är ett hinder för att skydda kvinnorna. I SOU 2006:65 framgår det att kommuner beskriver sig som ”den frikostiga socialtjänsten” och ”den sparsamma socialtjänsten”. Den frikostiga socialtjänsten beskriver sig som ”generösa” gällande ekonomiskt bistånd för våldsutsatta kvinnor; de följer inte normen lika strikt gällande våldsutsatta kvinnor som för resterande klienter, utan ser att en våldsutsatt kvinna kan ha särskilda behov (SOU 2006:65, s. 126). Den sparsamma socialtjänsten beskrivs som kommuner där handläggarna håller sig strikt till normen gällande exempelvis ekonomiskt bistånd, något som för våldsutsatta kvinnor innebär extra svårigheter. Jag uppfattar att de ekonomiska resurser som finns inom en kommun, får betydelse för det skydd våldsutsatta kvinnor får. Detta blir exempelvis tydligt i Magdalenas berättelse. Hon skriver att det ekonomiska bistånd som var till för att hjälpa henne att bygga upp ett nytt hem efter att ha flyttat, inte täckte de kostnader som hon hade. Samtidigt var det för Magdalena ett måste att flytta för att kunna leva ett skyddat liv fritt från våld. Kanske går det att diskutera att den socialtjänst Magdalena flyttade till, tillhör den ”sparsamma socialtjänsten” som är restriktiva gällande bistånd.

En annan aspekt av resurser uppfattar jag i form av personal och arbetsbelastning. Grupp A beskrev att huruvida det finns tillräckligt med personal inom socialtjänsten påverkar skyddet som våldsutsatta kvinnor får. De menade att olika verksamheters bemanning och personalresurser påverkar de yrkesverksammas möjlighet att lyssna på kvinnornas berättelser och uppmärksamma hennes situation och att en hög arbetsbelastning är ett hinder för den våldsutsattas skydd. Även Wallberg (2003) skriver att den arbetsbelastning som råder har betydelse för professionella att låta en våldsutsatt berätta sin historia och SOSFS 2014:4 betonar att yrkesverksamma måste ha tillräcklig kunskap för att kunna uppmärksamma att en person utsätts för våld. Enligt mig kan denna

kunskapslucka orsakas av en för hög arbetsbelastning då den professionella inte ”hinner” upptäcka våldet. Detta kan exempelvis förklara varför en deltagare i grupp A upplever en ”trötthet” bland socialarbetare och menar att hon tror att kvinnorna ibland skickas till kvinnojouren för att bli ”väck med problemet”. Deltagarna diskuterar att det finns en mentalitet bland exempelvis socialarbetare kring att så länge kvinnan är någon annanstans, så är det ärendet ”lugnt”. Deltagaren i grupp D beskrev att genom att lyssna på kvinnan och visa att den professionella tror på henne, kan hon ta emot det skydd som erbjuds och att det är viktigt att den professionella tar emot de signaler som kvinnan sänder ut. Hon säger att:

”Om du kommer till någon som sitter på ekonomiskt bistånd, på något sätt ger du ju signaler till att du har ju varit utsatt för våld. Du måste ha så mycket kunskap för att fånga de signalerna, för att bemöta henne på rätt sätt, och ställa rätt fråga. Upptäcker du detta, och har ett bra samarbete med dina kollegor, då kan du ge henne det skydd som hon behöver. Fångar man inte upp det och inte är villig att lyssna, så förlorar du hennes tillit och där kan du inte ge det skydd som hon behöver just då” (deltagare grupp D).

5.3.2 Kortsiktig finansiering är ett hinder för skydd

Deltagarna i gruppintervjuerna från kvinnojourerna påengterade att en faktor som påverkar det skydd och det arbete som utförs när det gäller att skydda våldsutsatta kvinnor är att kvinnojourerna får finansiering på årsbasis. Detta skapar enligt dem svårigheter att planera verksamheterna över en längre tid. Grupp C problematiserade bland annat att de som professionella kan uppfatta en kvinnas behov och förstå att hon behöver gå i enskilda samtal under flera år framöver, samtidigt som de inte kan motivera henne till detta, då de inte vet om deras verksamhet kommer finnas kvar nästa år. Att kortsiktig finansiering skapar en osäkerhet kring kvinnojourernas framtid lyfts även fram som ett problem av Unizon (2015). Att inte kunna planera sin organisation går emot styrdokument som SOSFS 2014:4 där vikten av långsiktiga insatser betonas. Även i SOU 2006:65 lyfts långsiktiga insatser som viktiga. Samtidigt framförs det i SOU 2006:65 att utrymmet för att genomföra långsiktiga insatser i kommunerna är för litet och något som kräver mer resurser än vad som finns tillgängligt.

Liknande resonemang finner jag hos deltagarna i grupp A som diskuterar verksamhetens ekonomiska situation. Eftersom de är en kvinnojour får de en grundsumma från kommunen men måste söka resterande del av finansieringen från exempelvis Länsstyrelsen, Socialstyrelsen, stiftelser och fonder, något som de menar tar mycket tid i anspråk. Deltagarna säger att det är svårt

att ha en planering för framtiden och verksamheten när de måste söka finansiering från år till år och att detta innebär att verksamheten bara lever ett år i taget.

5.3.3 Bostadsbrist får kvinnan att återvända hem

Det framgår av materialet, att den bostadssituation som råder i Sverige försvårar kvinnornas livssituation och gör att många våldsutsatta kvinnor ”fastnar” i kvinnojourernas skyddade boenden (Unizon, 2015; Socialstyrelsen, 2013a). Bostadsbristen skapar enligt mig en ond cirkel och svårigheten att få en fast bostad, försvårar för våldsutsatta att ta sig vidare från exempelvis ett skyddat boende. Samtidigt påpekar flera av deltagarna i gruppintervjuerna att kvinnor som är på väg ur en våldsam relation, och i behov av att lämna hemmet, nekas plats vid skyddade boenden på grund av fullbeläggning. Detta resonemang får stöd av Unizon (2015) som visar att 2 133 kvinnor avvisades från kvinnojourernas skyddade boenden på grund av platsbrist, och även av SOU 2006:65 som båda betonar att detta kan innebära att kvinnorna tvingas återvända hem.

SOU 2006:65 poängterar att bristen på t.ex. jourlägenheter innebär att många kommuner måste vända sig till hotell och campingplatser, något som i deras mening är olämpligt då de ifrågasätter om hotell och campingar utgör skyddade boenden. SOU 2006:65 tar även upp att bristen på bostäder generellt kan innebära ett hinder för våldsutsatta kvinnor att finna permanenta boenden eftersom det inte är ovanligt att de saknar arbete eller har betalningsanmärkningar som en konsekvens av den våldsutsatta situationen. Även i grupp C och D diskuterades bostadssituationens konsekvenser. Grupp D påpekade exempelvis att kvinnans psykiska hälsa påverkas av stress kring bostadssituationen. Deltagaren beskrev den påverkan det har hos en våldsutsatt kvinna att bo på en kvinnojour under en längre period. Hon menade att kvinnan och hennes eventuella barn fått lämna sitt hem, sina vänner, sin skola etc. och flyttat till en ny kommun över en natt. Deltagaren menade att om processen att hitta bostäder hade gått fortare, hade detta inneburit ett starkare psykiskt skydd för kvinnan.

5.4 Strukturell nivå

Materialet har visat att det finns förutsättningar och hinder för våldsutsatta kvinnors skydd på en institutionell eller strukturell nivå. I likhet med vad Klefbeck och Ogden (2003) beskriver består den strukturella nivån bland annat av politiska, ideologiska och ekonomiska system. Jag har identifierat hinder och förutsättningar som jag anser hör samman med dessa system. Andersson (1986) belyser att förhållanden på makronivå påverkar resterande nivåer och får konsekvenser för

den enskilda individen. Olika politiska beslut skapar vissa förhållningsregler som de andra nivåerna måste verka inom (Andersson, 1986). Styrdokumentet som jag använt kan exempelvis förstås som faktorer i sig som påverkar den enskilda individen då det är de officiella dokument som professionella följer i sitt dagliga arbete. Att Socialtjänstlagen är en ramlag som skapar möjlighet för kommuner att själva utforma sitt arbete med kvinnofridsfrågor, är något som bland annat Unizon (2015) tydligt visat får varierande resultat för arbetet med våldsutsatta kvinnor. Både SoL och SOSFS 2014:4 innehåller regler och riktlinjer för hur samhällets arbete med våldsutsatta kvinnor ska bedrivas, men både kvinnornas egna berättelser och gruppintervjuerna beskriver att det finns ytterligare faktorer som påverkar möjligheterna att ge skydd.

5.4.1 Politiska mandat bygger förutsättningar

Deltagarna i grupp B säger att när det gäller skydd för våldsutsatta kvinnor är det ett hinder att politikerns mandatperiod bara sträcker sig över fyra år. De belyser att detta innebär att yrkesverksamma vet att under denna mandatperiod gör vi detta, men att de sedan inte vet vad som väntar. En av deltagarna uttryckte att det inte blir någon linje i det som görs och att detta enbart bidrar till ett kortsiktigt tänk där man inte ser resultatet. Liknande diskussioner uppstår i grupp C, där deltagarna även problematiserar att de åtgärder som görs är kortsiktiga på grund av att politiken bygger på fyraårsmandat. Att politiker sitter fyra år i taget diskuterar de får som konsekvens att de som kvinnojour bara fungerar ett år i taget. De poängterar att om de hade vetat att kvinnojouren var säkrad under en längre period hade de kunnat planera sin verksamhet och att detta hade gett en annan trygghet, lugn och harmoni både för verksamheten i sig men också för kvinnorna som vänder sig till den för hjälp.

5.4.2 Normer och värderingar skapar föreställningar om våld

Flera deltagare i gruppintervjuerna poängterade att normer och värderingar i samhället och hos yrkesverksamma påverkar det skydd som våldsutsatta kvinnor får. En deltagare i grupp B kopplade bland annat att professionella inom rättsväsendet har värderingar som bygger på strukturer och normer, till exempel mäns lagliga rätt att äga sin hustru. Jag tolkar detta som att de upplever att kulturella värderingar och normer påverkar det skydd som kvinnorna får från samhället. Detta kan diskuteras utifrån Elman & Edwards (1991) som beskrev hur kvinnor som kommer i kontakt med polisen blir misstrodda. Liknande resonemang förs hos Pratt-Eriksson, Bergbom och Lyckhage (2014) som också beskriver hur våldsutsatta kvinnor i kontakt med vårdpersonal, socialarbetare och poliser fick skulden för våldet. Jag förstår detta som att djupt liggande strukturer i form av

normer och värderingar på en strukturell nivå, påverkar det direkta skyddet som skapas för kvinnan på individnivå. Hydén (2002a) skriver att hur en individ handlar och agerar bland annat är beroende av individens vilja och värderingar, men också kunskap och möjligheter att handla.

Eliasson (1997) och Svensson (2007) påpekar båda att den professionellas egna värderingar präglar det arbete som görs, något som också diskuterades i gruppintervjuerna. Flera grupper beskrev hur kvinnor blir ifrågasatta av till exempel poliser, åklagare och socialarbetare och att professionella ibland har en bild av att till exempel läkare inte ”kan” utöva våld i nära relationer. Det kan därför vara viktigt att reflektera över vad SOU 2006:65 anför. I SOU 2006:65 skrivs att det förekommer att kvinnorna fortfarande blir skuldbelagda och ifrågasatta, trots ökade kunskaper och utbildningar och det påpekas att det är viktigt att yrkesverksamma:

”reflekterar över sitt eget förhållningssätt till våldet för att kunna hantera problematiken. Det finns en tendens att distansera sig då man finner våldet obehagligt, kopplat till en uppfattning om att det behövs en enorm specialisering för att kunna arbeta med frågan. Har man inte denna ’enorma specialisering’ som framställts som nödvändig, inträder en känsla av osäkerhet och i värsta fall handlingsförlamning” (SOU 2006:65, s. 156)

Ett förhållande som gruppdeltagarna och självbiografierna också påtalar och som påverkar det skydd, hjälp och stöd som våldsutsatta kvinnor får, är yrkesverksammas värderingar och attityder när det gäller våld i nära relationer. Andersson (1986) skriver att allmänna värderingar men även mindre tydliga uppfattningar som till exempel könsrollsmönster, är faktorer som påverkar på en makronivå. Hit vill jag även lägga till yrkesverksammas, medvetna eller omedvetna, uppfattningar om våldsutsatta kvinnor och män som utövar våld. Detta diskuteras bland annat i grupp C där deltagarna menar att det är ett hinder för kvinnorna då de inte bli tagna på allvar eller trodda på. En av deltagarna beskriver poliser som tror att kvinnorna har hemliga agendor när de uppsöker en kvinnojour och gör en polisanmälan. Hon säger att det finns poliser som menar att kvinnorna gör så som ett sätt att straffa mannen på. Deltagaren ifrågasätter vad det är som gör att folk tänker så och kopplar det till att strukturen och maktfördelningen i världen styrs av ett kön. En av deltagarna i grupp C menar att den professionellas kompetens är ovärderlig och förklarar med att våld i nära relationer är komplext och det finns mycket fördomar och stereotyper kring vad det är och att det därför är viktigt att den professionella förstår hela problematiken kring det. Deltagarna i grupp B säger att de ibland hör att kvinnorna träffar poliser som säger ”Va? Varför har du inte lämnat innan?” eller ”det är inte lönt att hjälpa någon, för de går ändå tillbaka. Eller så hittar de en ny våldsam

person”. De beskriver att polisernas attityd till kvinnorna är uppgivna. Deltagarna i grupp B diskuterar även att det finns allmänna attityder som att man inte ska lägga sig i och att våld är något som familjen själv får reda ut. Deltagarna beskriver personal på en vårdcentral som inte ville kännas vid att den möter våldsutsatta kvinnor i tjänsten. Deltagarna i grupp B säger att sådana attityder, att dölja våldet, är något som finns på en strukturell nivå och att människor sopar sådant vi inte vill se och kännas vid under mattan.

Javiera (2012, s. 139) skriver att yrkesverksamma kan uttrycka åsikter som att ”kvinnan får skylla sig själv eftersom hon stannar hos mannen” och att detta kan innebära att den våldsutsatta kvinnan känner sig ifrågasatt. Javiera uppger att hon känt att hon varit skyldig till att ha blivit utsatt för våld när hon blivit ifrågasatt av polisen, till exempel när hon tagit tillbaka sina polisanmälningar. Även deltagaren i grupp D säger att attityder och stereotypa föreställningar påverkar skyddet. Deltagarna i grupp B diskuterar även de att stereotypa föreställningar om vem som utövar våld mot sin partner är ett hinder och exemplifierar med att de mött föreställningar om att t.ex. läkare, och andra välutbildade personer, inte kan vara våldsamma. Deltagarna säger att det är som att vissa tror att bara för att en person är välutbildad kan inte personen känna vanmakt, av den anledningen att de är intelligenta.

5.4.3 När rättssystemet blir ett hinder för skydd

En faktor jag identifierat i materialet som påverkar det skydd som ges våldsutsatta kvinnor är rättssystemet. Både kvinnornas egna berättelser och intervjuerna beskrev rättssystemet som ett hinder för att kunna skydda våldsutsatta kvinnor. Grupp C beskrev menade av att de lagar som finns snarare gagnar våldsutövaren och att det alltid är offret som blir ifrågasatt. Liknande tankar väcktes i grupp A där deltagarna diskuterade att rättssystemet som sådant inte är rättvist mot våldsutsatta kvinnor. En av deltagarna menade att ärendena ofta inte tas upp av åklagare på grund av att det inte finns tillräckliga bevis och att det är först när kvinnor får fysiska åkommor som åtal väcks. Elman (2001) belyser dock att jämfört med Elman och Edwards (1991) är det inte fler kvinnor som har kontakt med åklagare men däremot är själva kontakten i större utsträckning bättre på så sätt att fler åklagare utfärdade kontaktförbud. Maria C poängterar att rättssystemet fokuserar på det fysiska våldet och säger att detta försvårar för kvinnor utsatta för psykiskt våld:

”Jag tycker mig också förstå var felet ligger. Det finns en grundläggande mycket märklig form av fixering som präglar det svenska rättegångsväsendet. Det ska vara blåmärken, synliga skador, objektiva fakta. Skräck, förödmjukelse, emotionella och psykiska kränkningar räknas inte.

Åtminstone inte när det ska fastställas om en man har gjort sig skyldig till grov kvinnofridskränkning.” (Carlshamre, 2006, s. 137)

Deltagaren i grupp A menar att psykiskt lidande sällan kommer upp till åklagaren och anser att det finns ett behov av att rättsväsendet utbildar personal i vad våld i nära relationer kan vara och hur kvinnor kan vara utsatta utan att för den delen bli fysiskt slagna. Liknande resonemang finner jag i Maria Bs berättelse. Hon beskriver hur hennes ärende blev nedlagt då det enligt åklagaren inte gick att bevisa brott. Maria B kritiserar detta och ifrågasätter vem som har vittnen i ”sin egen säng eller i det egna vardagsrummet?” (Blomqvist, 2014, s. 168). Maria B beskriver vidare att medan hon skulle bevisa vad som hade hänt, räckte det för hennes före detta partner att neka, och hon frågar sig om det inte borde vara omvända roller. Även Maria C tar upp att rättssystemet är konstruerat så att ord alltid står mot ord och att det inte ger någon mening för kvinnan att anmäla mannen:

”Att det inte är någon poäng för en kvinna att anmäla en våldtäkt, ett sexuellt övergrepp, systematiskt våld. Hur det alltid är brottsoffret som ifrågasätts, får sin heder och vandel sönderanalyserad. Hur vanlig juridisk praxis sätts ur spel just när offret är en kvinna och den misstänkta förövaren är en man som står henne nära. Hur uttrycket ’ord står mot ord’ alltid kan användas för att fria just dessa förövare” (Carlshamre, 2006, s. 113).

Deltagarna i grupp B säger att rättssystemet är en stor del av samhällets skydd för kvinnor, framförallt om våldsutövaren blir dömd. De säger vidare att för kvinnorna innebär rättssystemet ofta en stor besvikelse, både när det inte händer någonting som att utövaren inte blir dömd, men även över att det inte går att bevisa någonting: ”Och hur bevisar man psykisk misshandel liksom? Det går inte” (deltagare grupp B). En av deltagarna säger att rättssystemet är viktigt både för att den våldsutsatta ska få någon sorts känsla av upprättelse och skydd men också för att utsattheten faktiskt ska upphöra. Hon menar att utsattheten ofta fortsätter trots olika insatser från rättssystemet:

”Han får inte kontaktförbud, eller han struntar i kontaktförbudet. Eller han slipper fängelse, han kan fortsätta trakassera på telefon eller följa efter. Alltså där tänker jag att man ska ha lite tuffare sätt att hantera det, men jag har inte lösningen på det. [...] Och tuffare när det gäller vårdnad och umgänge också. Han har liksom halvt slagit ihjäl eller i vissa fall slagit ihjäl barnets mamma, då har man förbrukat sin föräldrarätt tycker jag. Men så ser inte vårt system ut. Det gör det inte.” (deltagare grupp B).

En konsekvens av rättssystemet för våldsutsatta kvinnors skydd beskriver deltagaren i grupp D. Hon betonar att rättsväsendet kan försvåra möjligheten att verkställa det som de yrkesverksamma sagt till kvinnan att de kommer göra. Bland annat beskriver deltagaren hur hon många gånger sagt till våldsutsatta kvinnor att de gör allt de kan för att skydda henne och hennes barn, och uppmuntrar kvinnan att göra en polisanmälan och genomgå en rättsmedicinsk undersökning, och att kvinnorna gör allt detta. Men att sedan, när ärendet går från polis till åklagarmyndighet, så händer det ingenting, något som enligt deltagaren bland annat innebär att kvinnan förlorar tilliten till polisen.

6 Avslutande diskussion

Syftet med denna studie var att *undersöka dissonanser och diskrepanser i skyddet för våldsutsatta kvinnor*. Detta bröts sedan ned i tre frågeställningar: *Vilka förutsättningar och hinder hos individer påverkar skyddet för våldsutsatta kvinnor? Vilka förutsättningar och hinder från samhället påverkar skyddet för våldsutsatta kvinnor? Vilka förutsättningar och hinder på strukturell nivå påverkar skyddet för våldsutsatta kvinnor?*

Den första frågeställningen, *vilka förutsättningar och hinder hos individer påverkar skyddet för våldsutsatta kvinnor*, kan besvaras med att både den våldsutsatta själv och olika professionella som hon kommer i kontakt med, påverkar skyddet. Bemötandet från professionella och deras förmåga att upptäcka våldet, bidrar till att våldsutsatta vågar berätta om sin situation och således ta emot hjälp som i sin tur är en förutsättning för att kvinnan ska vara skyddad. Ytterligare en förutsättning för att våldsutsatta kvinnor ska kunna skyddas är det behöver finnas ett säkerhetstänk, där både professionell och våldsutsatt är medveten om de risker som kommer med att t.ex. använda internet och smartphones. Det framgår även att våldsutsatta kvinnors nätverk, som vänner och familj, påverkar skyddet som våldsutsatta kvinnor får. Antingen ställer nätverken upp för kvinnan och stöttar henne i processen att lämna våldet, eller så ignorerar omgivningen våldet och uppmärksammar inte hennes behov av hjälp.

Den andra frågeställningen, *vilka förutsättningar och hinder från samhället påverkar skyddet för våldsutsatta kvinnor*, kan förstås utifrån att det är socialtjänsten som ansvarar för att våldsutsatta kvinnor får det stöd och den hjälp som hon behöver. Samtidigt har flera andra samhällsinstanser också ett ansvar, och samarbetet mellan olika instanser och myndigheter är något som ofta kan innebära ett hinder för skyddet. Exempelvis kan brister i samarbetet när det gäller kommunikation och ansvarsfördelning, bidra till att kvinnan går miste om skydd. Det framgår även av materialet att exempelvis samhällets förmåga att nå ut med information till kvinnorna är en förutsättning för att hon ska kunna vara skyddad. Även kommunala resurser och bostadssituationen är hinder som jag identifierat påverkar det skydd som ges kvinnorna.

Den sista frågeställningen, *vilka förutsättningar och hinder på strukturell nivå påverkar skyddet för våldsutsatta kvinnor*, kan förklaras som beroende av politiska och ideologiska system. Exempelvis har materialet visat att samhällets politiska system som bygger på fyraårsperioder är

ett hinder för det skydd som våldsutsatta kvinnor får. Framförallt då detta bidrar till en instabilitet i de verksamheter som är till för att hjälpa kvinnan att leva skyddad. Ytterligare ett hinder är att normer och värderingar som finns i samhällsstrukturen genomsyrar organisationer och yrkesverksammas tankar och bemötande av våldsutsatta kvinnor och bidrar till oro och stress bland kvinnorna. Slutligen upplevs vårt rättssystem som ett hinder för att skydda kvinnorna då det t.ex. inte uppmärksammar att psykiskt våld är en del av våld i nära relationer.

I min mening visar studien på en diskrepans och dissonans mellan de olika systemen som påverkar det samhället gör för våldsutsatta kvinnor och det blir tydligt att det som samhället säger sig göra, och skall göra, inte görs. Detta går att förstå som att de olika aktörerna som finns inom systemet inte förstår varandra varpå konflikter uppstår, som direkt påverkar den enskilda kvinnans skydd. Detta kan bero på en rad olika faktorer. Problem för respektive aktör att hitta sina roller, vem har egentligen ansvaret för den våldsutsatta kvinnan? Men också svårigheter gällande tolkningsföreträde. Kvinnorna har den faktiska insynen i sin situation och kanske också egentligen störst möjlighet att formulera sina behov. Samtidigt har den yrkesverksamma makten att hjälpa kvinnorna och måste i sin yrkesroll tolka kvinnans behov utifrån sin egna referensramar vilket jag menar kan påverka det slutgiltiga skyddet. Men det finns även organisatoriska ramar att förhålla sig till, en yrkesverksam kanske förstår kvinnans behov, men kan inte utnyttja det handlingsutrymme som finns, på grund av till exempel kommunala resurser. Det är samtidigt viktigt att ha i åtanke att materialet visar att enskilda yrkesverksamma, både inom den kommunala verksamheten och andra offentliga aktörer, tillika inom ideella kvinnojourer, har stor betydelse för våldsutsatta kvinnor. Studiens resultat bör snarare förstås som att det är strukturella förutsättningar som sätter ”käppar i hjulet” för det skydd kvinnorna får, och yrkesverksamma arbetar på olika sätt för att finna lösningar för att på bästa sätt skydda våldsutsatta kvinnor. Jag har valt att förklara och analysera mitt resultat genom en systemteoretisk ram där jag visar att de våldsutsatta kvinnorna befinner sig i ett system med olika nivåer, där olika hinder och förutsättning påverkar varandra, och att kvinnans direkta skydd påverkas av samhällsliga strukturer och förutsättningar på strukturell nivå, av resurser på samhällsnivå, av samspelet och interaktionen mellan olika aktörer på en lokalsamhällsnivå, och av de närmiljöer som direkt omsluter henne på individnivå. Det går inte att på ett enkelt sätt förklara varför de insatser, det stöd och den hjälp som samhället har skapat för att skydda våldsutsatta kvinnor och främja deras självständighet brister. Det går bara att

konstatera att det finns brister, det är något som blir tydligt, både vid analyser av utsatta kvinnors egna berättelser och i intervjuerna med yrkesverksamma som dagligen möter kvinnorna.

Det är min förhoppning att studien kan väcka intresse för ett globalt folkhälsoproblem som orsakar skador både på individnivå och på samhällsnivå och som i genomsnitt kräver 17 kvinnors död varje år i Sverige. Trots detta och trots att vi idag betraktar våldsutsatta kvinnor som brottsoffer enligt lag och således har en skyldighet att stötta och hjälpa så brister samhällets skydd. Kanske går det att problematisera dessa brister genom att belysa dessa med ett systemtänkande. Jag menar att resurserna och insatserna befinner sig på en nivå och att individerna som ämnas få ta del av insatserna, befinner sig på en annan nivå. Däremellan är vägen lång och skyddet påverkas av och passerar flera olika aktörers händer. Dessa är i sin tur beroende av sitt handlingsutrymme och påverkade av normer och strukturer i samhället vilket kan innebära att insatserna i slutändan inte möter den utsattas behov eller påverkas av andra faktorer som gör skyddet verkningslöst.

Det har under arbetets gång väckts en del intressanta frågor som jag tyvärr inte haft möjlighet att studera närmare. En fråga som väcktes av en av deltagarna i samband med en av gruppintervjuerna var huruvida våldsutövare döms till strängare straff om våldet utförs mot ett okänt offer jämfört med om våldet sker i en nära relation. Det hade varit intressant att vidareutveckla denna tanke och kanske göra en jämförelse av till exempel domstolsbeslut. En annan fråga som intresserat mig är det bemötande och de attityder som våldsutsatta kvinnor möter. Även om det kunskapsläge jag tidigare presenterat visar på omfattande forskning om just detta, så är det ändå slående att detta är en aspekt som påverkar den våldsutsatta, och det hade varit intressant att till exempel se närmare på alliansen mellan professionell och våldsutsatt kvinna och vad detta har för betydelse för kvinnan.

Referenser

- Andersson, Bengt-Erik (1986) *Utvecklingsekologi*. Lund: Studentlitteratur
- Andersson, Gunvor (2002) *Utvecklingsekologi och sociala problem*. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur
- Bender, Christine & Holmberg, Carin (2001) *När var och en sköter sitt. Hur ser stöd och hjälp ut till misshandlade kvinnor i kommuner utan kvinnojour?* Stockholm: Sköndalsinstitutet
- Berglund, Anna (2011) *Våldets konsekvenser för hälsan*. I: Nationellt centrum för kvinnofrid (red.) *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen*. NCK-rapport: 2010:4 Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid
- Blomqvist, Maria (2014) *En vacker dag lämnar jag honom*. Stockholm: Ordberoende förlag
- Broberg, Anders, Almqvist, Kjerstin & Tjus, Tomas (2003) *Klinisk barnpsykologi. Utveckling på avvägar*. Stockholm: Natur och Kultur
- Bronfenbrenner, Urie (1979) *The ecology of human development. Experiments by nature and design*. Cambridge, Mass: Harvard University Press
- Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2. uppl., Malmö: Liber
- Burcar, Veronika (2008) *Mäns våld mot kvinnor i nära relationer - och barn som upplever våld: en forsknings- och kunskapsöversikt*. Solna: Polishögskolan
- Campbell, Jacquelyn C. (2002) Health consequences of intimate partner violence. *The Lancet*, vol: 359 (9314), ss. 1331-1336
- Carlshamre, Maria (2006) *Den oslagbara: en personlig skildring av våld i kärlekens namn*. Stockholm: Bokförlaget DN
- Ekbrand, Hans (2006) *Separationer och mäns våld mot kvinnor*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2006
- Ekström, Veronica (2012) Inte bara kvinna. Våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd – konstruktioner och komplikationer i svenskt offentligt tryck. *Retfaerd. Nordisk Juridisk Tidskrift*, vol: 35 (3), ss. 51-68
- Ekström, Veronica (2014) Violence against women - social services support during legal proceedings. *European Journal of Social Work*. DOI: 10.1080/13691457.2014.951600. (publicerad online 1 september 2014)
- Eliasson, Mona (1997) *Mäns våld mot kvinnor: en kunskapsöversikt om kvinnomisshandel och våldtäkt, dominans och kontroll*. Stockholm: Natur och kultur
- Eliasson, Mona (2003) *Att förstå mäns våld mot kvinnor*. I: Heimer, Gun & Posse, Barbro (red.) *Våldsutsatta kvinnor- samhällets ansvar*. Lund: Studentlitteratur
- Eliasson, Mona & Ellgrim, Barbro (2006) *Mäns våld mot kvinnor i nära relationer en kunskapsöversikt*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting

Elman, Amy R & Eduards, Maud L. (1991) Unprotected by the Swedish welfare state. A survey of battered women and the assistance they received. *Women's Studies International Forum*, vol: 14 (5), ss. 413-421

Elman, Amy R. (2001) Unprotected by the Swedish welfare state. Revisited: Assessing a decade of reforms for battered women. *Women's Studies International Forum*, vol: 24 (1), ss. 39-52

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wägnerud, Lena (2007) *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3., uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Frenzel, Anna (2014) *Brott i nära relationer: en nationell kartläggning*. Rapport: 2014:18 Stockholm: Brottsförebyggande rådet

Graaf, Magdalena (2006) *Det ska bli ett sant nöje att döda dig: [en sann historia]*. Stockholm: Lind & Co

Hydén, Håkan (2002a) *Normvetenskap*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds Universitet

Hydén, Margareta (1995) *Kvinnomisshandel inom äktenskapet: mellan det omöjliga och det möjliga*. Stockholm: Liber Utbildning

Hydén, Margareta (2002) Har sociala problem ett kön? I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur

Häger Glenngård, Anna., Steen Carlsson, Katarina & Berglund, Anna (2011) Ekonomiska konsekvenser av mäns våld mot kvinnor: en kunskapsöversikt samt kostnadsberäkningar utifrån tre typfall. I: Nationellt centrum för kvinnofrid (red.) *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen*. NCK-rapport: 2010:4 Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid

Häggbloom, Anette M.E., & Möller, Anders R. (2007) Fighting for survival and escape from violence: Interviews with battered women. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, vol: 2 (3), ss. 169-178

Jakobsson, A, von Borgstede, C, Krantz, G, Spak, F & Hensing, G (2013) Possibilities and hindrances for prevention of intimate partner violence: perceptions among professionals and decision makers in a Swedish medium-sized town. *International Journal of Behavioral Medicine*, vol: 20 (3), ss. 337-343

Javiera (2012) *Clownen gråter*. Kristinehamn: Norlén & Slottnér

Klefbeck, Johan & Ogden, Terje (2003) *Barn och nätverk. Ekologiskt perspektiv på barns utveckling och nätverksterapeutiska metoder i behandlingsarbete med barn*. Stockholm: Liber AB

Laanemets, Leili (2008) Brukare/klienter. I: Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (red.) *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & kultur

Levin, Claes & Lindén, Gunilla (2006) Psykologi och socialt arbete. I: Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur & Kultur

Lipsky, Michael (1980) *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation

- Lundgren, Eva, Heimer, Gun, Westerstrand, Jenny & Kalliokoski, Anne-Marie (2001) *Slagen dam: mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige: en omfångsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten
- Moe, Angela M. (2007) Silenced Voices and Structured Survival. Battered Women's Help Seeking. *Violence against Women*, vol: 13 (7), ss. 676-699
- Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2015a) Våld i nära relationer. [http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/Vald_i_nara_relationer/Vald_i_nara_relationer_amnesguide/]. Hämtad: 2015-04-27]
- Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2015b) Kvinnojourernas verksamhet. [http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/Praktik+och+metod/Kommunernas_kvinnofridsarbete_-_Kunskapsbankens_amnesguide/Kvinnojourernas_verksamhet/]. Hämtad: 2015-06-01]
- Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2015c) Kunskapsbanken. [<http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/>]. Hämtad: 2015-05-26]
- Payne, Malcolm (2008) *Modern teoribildning i socialt arbete. 2.*, svenska utg. Stockholm: Natur & Kultur
- Pratt-Eriksson, Darcia., Bergbom, Ingegerd., Lyckhage, Elisabeth D. (2014) Don't ask don't tell: Battered women living in Sweden encounter with healthcare personnel and their experience of the care given. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, vol: 9, ss. 1-7
- Skatteverket (2014) Skyddade personuppgifter. [<http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter.4.18e1b10334ebe8bc80001711.html>]. Hämtad: 2015-08-16
- Prop. 2006/07:38. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor
- Ryning, Mikael (2007) *Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*. Rapport 2007:6 Stockholm: Brottsförebyggande rådet
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*
- Socialstyrelsen (2011) *Våld. Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen (2013a) *Fristad från våld – en vägledning om skyddat boende*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen (2013b) *Barns behov i centrum. Grundbok BBIC*. Stockholm: Socialstyrelsen
- SOSFS 2009:22 Socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld
- SOSFS 2014:4 Våld i nära relationer
- SOU 1995:60 Kvinnofrid
- SOU 2006:65. *Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Betänkande av utredningen om Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor.

SOU 2014:49. *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete.* Betänkande av nationella samordnaren mot våld i nära relationer

Steen, Anne-Lie (2003) *Mäns våld mot kvinnor – ett diskursivt slagfält. Reflektioner kring kunskapsläget.* Göteborg: Universitet

Svensson, Kerstin (2007) Normer, normalitet och normalisering. I: Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete.* Lund: Studentlitteratur

Svensson, Kerstin (2008a) Att vara socialarbetare. I: Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (red.) *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete.* 1. utg. Stockholm: Natur & kultur

Svensson, Kerstin (2008b) Interaktion- människors inverkan på varandra. I: Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (red.) *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete.* 1. utg. Stockholm: Natur & kultur

Svensson, Lupita (2013). *Att analysera och arbeta med rättsfall.* Opublicerat arbetsmanus.

Trotter, L, Jennifer & Allen, E. Nicole (2009) The good, the bad, and the ugly: domestic violence survivors' experiences with their informal social networks. *American journal of community psychology*, vol: 43 (3-4), ss. 221-231

United Nations General Assembly (1993) *Declaration on the Elimination of Violence Against Women.* General Assembly Resolution A/RES/48/104

Unizon (2015) *Kvinnofridsbarometern 2015. En undersökning av kommunernas arbete med mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.* Stockholm: Unizon

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* Stockholm: Vetenskapsrådet

Wallberg, Ann-Mari (2003) Socialtjänsten och mäns våld mot kvinnor. I: Heimer, Gun & Posse, Barbro (red). *Våldsutsatta kvinnor- samhällets ansvar.* Lund: Studentlitteratur

Weinehall, Katarina & Jonsson, Marie-Louise (2009) Women under protection – in hiding from violent men. *International Journal of Social Welfare*, vol: 18 (4), ss. 419-430

WHO & PAHO (2012) *Understanding and addressing violence against women. Intimate partner violence.* WHO/RHR/12.36. Geneva: World Health Organization.

WHO (2013) *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence.* Geneva: World Health Organization

Wibeck, Victoria (2000) *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod.* Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1. Informationsblad angående studien

Information angående deltagande i fokusgrupp

Jag heter Elin Gustavsson och läser mastersprogrammet i socialt arbete vid Lunds Universitet. Just nu skriver jag min mastersuppsats om våld i nära relationer.

Fokus för min studie är huruvida det går att tala om ”skydd” som begrepp när det gäller arbetet med våldsutsatta kvinnor och om/hur skyddet i så fall ser ut. För att genomföra studien har jag byggt min studie kring tre delar. En del innebär att jag analyserar lagtexter, proposition, SOU och handböcker från Socialstyrelsen, och en del innebär att jag analyserar våldsutsatta kvinnors egna upplevelser utifrån de självbiografier som skrivits. Den tredje delen innebär fokusgrupper vid olika verksamheter på fältet, dels från kommunal verksamhet och dels från ideella kvinnojourer. Jag har inte funnit någon annan studie som har liknande metodologisk ansats och därför kan studien ge en vidare förståelse för utsatta kvinnor och de insatser som görs. Ni får självklart ta del av slutresultatet om ni önskar.

Jag väljer att göra fokusgrupper då jag tror att det kan finnas intressanta infallsvinklar och erfarenheter inom ett team, och att även om man arbetar efter samma riktlinjer kan tankegångar skilja sig åt mellan kollegor. Ert deltagande i studien innebär att svara på frågor utifrån era professionella erfarenheter kring området skydd för våldsutsatta kvinnor. Då fokusgrupper som metod bygger på ett resonerande inom gruppen kommer den gemensamma diskussionen att styra samtalet. Fokusgruppen beräknas ta ungefär 1,5 h i anspråk.

Studien följer Vetenskapsrådets forskningsetiska principer vilket innebär att allt deltagande i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst. Alla personuppgifter kommer att vara konfidentiella och aidentifieras och de uppgifter ni lämnar kommer endast användas i forskningsändamål. Som masterstudent har jag även kontinuerlig handledning av min handledare Lupita Svensson, universitetslektor vid Socialhögskolan vid Lunds Universitet.

Kontakta gärna mig eller min handledare om ni har några övriga frågor eller funderingar. Med vänlig hälsning,

Elin Gustavsson

Mailadress: gso10eg1@student.lu.se

Telefonnummer: 073-820 42 70

Lupita Svensson (handledare)

Mailadress: lupita.svensson@soch.lu.se

Telefonnummer: 046-222 88 91

LUNDS
UNIVERSITET

Bilaga 2. Intervjuguide avseende fokusgrupper

Intervjuguide

Inledningsfrågor:

1. Hur många är kvinnor respektive män som arbetar här?
2. Vad har ni för utbildning/yrkesbakgrund?
3. Ålder?
4. Kan ni berätta lite allmänt om er verksamhet?

Frågeställningar för fokusgruppsdiskussion:

- Hur definierar ni begreppet ”skydd” när det gäller våldsutsatta kvinnor?
(finns det vidare definitioner av begreppet skydd än vad som vanligen används?)
- Vad är ”skydd” för våldsutsatta kvinnor enligt er?
- Upplever ni att det finns något/några strukturella hinder när det gäller skyddet för våldsutsatta kvinnor? I så fall, vilka eller på vilket sätt?
- Upplever ni att det finns något/några strukturella förutsättningar när det gäller skyddet för våldsutsatta kvinnor? I så fall, vilka eller på vilket sätt?
- Vilken betydelse har den professionellas kompetens när det gäller skyddet för en våldsutsatt kvinna?
- Vilken betydelse har, enligt er, relationer mellan vänner, släkt, yrkesverksamma, poliser, myndighetsutövare etcetera och våldsutsatta kvinnor? Påverkar relationer, i er mening, insatserna eller våldsutsatta kvinnors situation?

- Avslutningsfråga: Är det något vi missat att tala om som ni vill förtydliga eller belysa?

Bilaga 3. Exempel på kodning av självbiografier.

Empiriskt material	Kodning
Birgitta blev en av mina bästa vänner. Hon var hård mot mig 'du måste lämna honom'. (Blomqvist, s. 46)	En person får stor betydelse
Polisen Marie utstrålade lugn och säkerhet. På en gång kände jag mig trygg i den ovana situationen. (Blomqvist, s. 111)	Bemötande är väsentligt
Angående besöksförbud: "... man antog att jag visste vad och hur man skulle göra vid ett sådant här läge". (Blomqvist, s. 129)	Kunskapsunderläge/kunskapsbrist- förväntades veta vad hon skulle göra.
Sökte hjälp och stöd i tidningar, böcker, artiklar för att få information och förstå varför mannen gjorde som han gjorde men också för att själv kunna förändras.	Behov av att förstå situationen och få förklaringar-informationssökande.
Polisen och socialsekreteraren kan inte göra något (Javiera, s 102).	Okunskap/ovilja att hjälpa/brist på resurser
"Man får inte den hjälp man behöver. Ska man gå, får man riskera livet på egen hand" (Javiera, s. 102).	Brist på tron att få hjälp från samhället
Ett till allvarligt problem: brist på samordning mellan instanser och myndigheter som hanterar kvinnofridsfrågan. Det krävs en fördjupad förståelse i samhället, bättre myndighetssamverkan, bättre utbildning för personal. (Javiera, s. 139)	Brist på samverkan